AL. GRAUR

ALTE ETIMOLOGII ROMÂNEȘTI

EDITURA ACADEMIEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
București 1975

Coperta de: *Eugen Stoian*

EDITURA ACADEMIEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
Calea Victoriei 125, sector 1, Bucureşti

CUPRINS

CUVÎNT ÎNAINTE

Au trecut mai bine de zece ani de la apariția volumașului pe care l-am, intitulat Etimologii românești, *între timp am, adunat diverse note de același lip (pe unele le-am publicat în reviste și nu le reiau aici). Se poate constata, și nu numai în țara noastră, în ultimii ani un oarecare reviriment în domeniul cercetării etimologice, cum arată Valentin Kiparshij în articolul* Abont Efcymology, *publicat în „Germano-Slavica?" (revistă canadiană), 3J1974, p, 4—16. Dar, revizuind culegerile dialectale mai noi, am reluat și glosarele argotice și articolele publicate în reviste anterioare lucrării mele și trebuie să recunosc că îmi scăpaseră multe fapte care m-ar fi ajutat în sforțările mele, iar în miele cazuri le-ar fi făcui inutile. Iată aici cîteva note cu caracter autocritic.*

Am susținut în ER, p. 42 u., că sîibstantivele fcininine franțuzești care se găsesc în românește trecute la neutrii au venit prin rusă, eventttal prin greacă sau prin bulgară. La statistica făcută de mine ar fi contribuit cîteva cuvinte adunate de Oh. Bogaci (BPh., VI, p. 201—202) din traduceri vechi : anecdot, banc, caravaitj clas *(pe acesta, dealtfel, îl cunoșteam bine din copilărie),* moral, taiiversitet *{acesta din urmă se explică și prin germană). De fapt Qh. Bogaci văzuse cum stau lucrurile și a și arătat-o într-o notă, deci lui îi aparține prioritatea în materie. Printre exemplele pe care le dă, n-am găsit în dicționarele rusești pe* băgatei

şi pe ofans, *dar însuşi faptul că apar în vecld traduceri din ruseşte este wi indiciu cu privire la originea lor (în ce priveşte pe* camot *pentru* comodă, *e suficient sâ observăm prima vocală şi consoana finală, ca să fim siguri câ a venit ăin rusă). Gît despre* grupă, *de asemenea citat de Sogaoi, vezi discuția aici mai jos, la p. 54.*

La emmplelo adunate aş mai adâîiga acum pe parol *(DLR) şi pe* pedal *(cf. rus. nedajib, gr.* 7tc8o&i)- *O excepție ar constiiui-o* mod *pentru* moda *(Mumuleanu, O 39\3, în DLR s.* modă, *2), fără paralelă străină, dar ar putea fi o simplă eroare. Prin grecescul* cnyctpETTOv *se explică* țigaret, *pe care BLRM îl derivă, fără nici o justificare, din* țigaretă.

Iată alte câteva trimiteri şi rectificări:

Pentru blid *(p. 60 te), trebuia făcută o trimitere la ' Pătruț, OL, I, 1956, p. 32.*

în ee priveşte pe ixanzolă *(p. 96), originea lui slavă fusese arătată' de Gli. Bogaci,* art. cit., *p. 202.*

Pentru morătoare *(p. 120), vezi aici mai jos, p. 65.*

Năzbitie *{p. 28 ti.) a fost explicat de G. Bacoviță, BL, VIII, p. 165 (discuția a fost reluată acum, cu alte elemente, de I. Robciuc, LR, XV, p. 580).*

La neleapcă *(p. 121) trebuia citat Semcinsld, p. 92. Explicația prin* sZ.*neletka *e întărită de forma* meleatcă (Gri. reg., *p. 47).*

La oşti *(p. 122 u.) am pomenit de fr.* ouste, *pe care l-am socotit că vine din turceşte. Observ acum că Jules Bloclh,* Les Taiganes, *Paris, 1953, p. 111, presupune eă* onste *e din țig.* uSt *„scoală-tB", cu trimitere la rom.* a se *uşahi (BL, II, p. 194).*

Cu privire la prîslea *(p. 132), şi Pascu,* Sur., *p. 301, porneşte ăo la bulg. npt>cm, fără a arăta ce e* -lea.

Pentru şleampăt *[p. 150* «.), *ar fi trebuii să fac o trimitere la acad. lorgu Iordan, BPh., IX, p. 121; vezi şi* Gl. reg., *p. 67,* şcleampă *„om bătrîn, ramoliV, explicat prin germ.* Schlamper.

Pentru forma şurincă, *ar fi trebuit citat Tealia, <p, 271, vezi şi* Les. reg. *II, p. 17* (şiningă), *p. 32* (şalindră), *iar pentru forma* şirineă, *SemeinsM, p. 105.*

Mai adaug în aceeaşi ordine de idei câ în Rom. Ut. ăin 10 febr. 1972 am explicat termenul familiar banc *prin linibajul jucătorilor de cărți. Mi-a scăpat atunci că a fost înregistrai de Gh. Agavriloaiei, în BPh., IV, p. 139, şi explicat, aproape aşa cum aveam să o fac eu, mai tîrziu, de acad. lorgu Iordan, în acelaşi număr al BPh., la p. 155—156.*

PROBLEME TEORETICE

Şi de data aceasta cartea mea se începe cu cîteva considerații mai generale asupra modului cum trebuie privite unele fapte referitoare la etimologie.

Încrucişări (contaminări), etimologii populare

Principiul pe care se bazează etimologia este „arbitrarul semnului lingvistic" : în general, sunetele din care e format un cuvînt nu corespund în nici un fel trăsăturilor care-i alcătuiesc înțelesul, de exemplu între sunetele *b-u-n* şi definiția cuvîntului *bun* nu se poate face nici o legătură; de aceea, cînd constatăm că în franțuzeşte cuvîntul corespunzător este *bon,* în italieneşte *buono,* în spanioleşte *bueno,* sîntem în drept să ne întrebăm : cum au nimerit toate populațiile romanice cam aceeaşi combinație de sunete pentru a denumi cam aceeaşi noțiune? Răspunsul este că n-au „nimerit", că alegerea sunetelor s-a făcut o singură dată în trecutul îndepărtat, că limbile romanice au moştenit din latineşte complexul sonor, adueîndu-i apoi unele schimbări specifice fiecăreia dintre ele. Deci faptul că un anumit grup de sunete exprimă acelaşi înțeles în mai multe limbi ne dă aproape siguranța că e vorba de aceeaşi origine (cuvîntul poate fi moştenit în comun sau împrumutat de o limbă de la alta); coincidențele datorite hazardului sînt atît de rare, încît de obicei pot fi neglijate.

Am amintit principiul arbitrarului pentru a lua în discuție un mod de etimologie caTc pare foarte raspîndit la noi: amestecarea a două cuvinte diferite, în termeni lingvistici încrucişare sau, mai „radical", contaminare. Iată un exemplu : în RBLi., XYIÎI, p. 518, Emil Vrabie explică forma *do-*

Uomiță (întâlnită în fostul județ Tecuci, *Lex. reg.*, II, p. 95) i; prin contaminarea lui *dohotniiă* (derivat de la *dohot* cu sufixul *-niţâ)* cu *duhoare.* S-ar putea mtîmpla ca explicația să fie justă, • dar ce mijloc avem să o demonstrăm? Aici nu mai e vorba de arbitrar, iar dacă încercăm să descoperim noţiuni care să aibă ceva comun cu *dohotnița,* putem găsi şi altele care să fie denumite prin cuvinte mai mult sau mai puţin asemănătoare, de •- exemplu *pâeorniţâ*; dealtfel *dolioinița mi* miroase chiar aşa de ' mit. ;

De fapt, explicarea prin combinarea a două cuvinte cornportă diferite grade de probabilitate. Oele mai sigure exemple * mi se par cele pe care le-am cuprins sub denumirea de „deraieri lexicale" („Buletin ştiinţific al Academiei", seria O, tom. I, nr. 2, 1919, p. 111—14:7) : o denumire ca *nepurcel,* din *nepot* -f- *purcel,* nu are efect decît dacă formaţia e transparentă, prin urmare nu numai cel care o face, ci şi cel care o ascultă trebuie să aibă permanent în minte ambele elemente primitive. La exemplele adunate în articolul citat s-ar putea adăuga *flăşcău* (Udreseu), din *flăcău* combinat cu *flcaşcă* (am auzit adesea zicindu-se *fleşcăit).* _ i

Şi in'afară de această situaţie sînt cazuri unde explicaţia •« prin încrucişare pare sigură. Este vorba în primul rind de for- ' maţii complexe, adică de încrucişarea a două grupuri de cuvinte, ceea ce face foarte puţin plauzibilă explicaţia printr-un accident (vezi articolele *mele'Mymologie de mots ăont on ignore le sens,* în volumul omagial Haudricour-t, *Langues et techniqxies, Hfature el Societe", I, Approche linguistigue,* Paris, 1971, şi *Differents degres d'arbitraire,* în *Konimage â Bita Schober, Bornanische Philologie Kcuie,* Berlin, 1969, p. 705—706. Iată un exemplu: în *Lex. reg.* II, p. 15, găsim *sărac lucit pămîntuhti)* pare evident că s-au amestecat aici *sărăcie lucie* cu *sărac lipit pămînlului,* căci altfel *pămîntuhti* n-ar avea nici un rost. Apropiat de acest caz este cel al cuvintelor aparent compuse, ^de exemplu *margariscoică,* din *mărgăritar + scoică,* sau *matînă* „bunică", din *mama bătrtnă* (în limbajul copiilor), ambele din DLR.-

în continuare ar trebui să clasăm aici aşa-numitele etimologii populare: întîlnind un cuvînt cu care nu **JB** deprins, vorbitorul încearcă, printr-o uşoară modificare fonetică, să-1 introducă într-o familie cunoscută, de exemplu *felicita* devine *fericita,* pentru că e apropiat de *ferici (Ol. reg.,* p. 33), cu care dealtfel e înrudit etimologic. Aici putem adăuga pe

fyrioeag, din tc. *bicah,* trecut în familia lui *brici, credelniță (Lex. reg.* H, p- 76), din *cădelniță* apropiat de *credință. Stingher* ***Q*** lăsat fără etimologie în dicţionarele noastre; REW îl derivă de la *singularis,* dar adaugă că *t* e neexplicat; totuşi Giuglea, DK, H> p- 901, la care trimite REW, a dat o explicaţie: influenţa lui *siinglie,* cf. *stînjeni*; mai aproape mi se pare că e familia lui *stîng* (cf. *stîngaci).* Vezi şi mai jos, p. 85, *zgărdan.*

Alteori modificarea priveşte numai terminaţia, eventual sufixul: *glăvăiînă* „cap" *(Lex. reg.* II, p. 13), din *glavă* -f- *căpăfîiiă, năpîrlă (Gl. reg.,* p. 49), din *năpîrcă* şi *şopîrlă, trepegîor (Gl. reg.,* p. 75), din *trap* şi *repegior.* Poate fi vorba chiar de simplul amestec a două sufixe: *acoperemiş (Gl. reg.,* p. 13), din *acoperemînt* -f- *acoperiş.*

. Desigur, la cele mai multe dintre aceste exemple nu avem siguranţă absolută. Scutite de îndoială mi se par şi aici cele create în glumă. Acum vreo 40 de ani, se spunea în Bucureşti despre cei care călătoreau atîrnaţi pe scara tramvaiului, evitînd astfel să plătească biletul, că au *aiîrnamcnt:* este evident că la *a se aiîrua* se ataşa sufixul de la *abonament.*

Iată însă unele pe care îmi vine mult mai greu să le accept: *comanclăş* „cîrmaciul plutei" (67/. *reg.,* p. 27), din *comandă* şi *cormanăş* (dificultatea vine de acolo că sufixul *-âş* nu este productiv pentru numele de agent în româneşte). Cam tot aşa am rezerve faţă de *torcăric* „clacă de tors lină" *(Lex. reg.* II, p. 32), explicat prin *a toarce,* la care se alipeşte sufixul de *l&furcărie* (dar acest sufix, în principiu, nu se ataşează decît la teme substantivale).

Alte exemple greu de admis, după părerea mea: *hărmălaie,* din *hălălaie* -\- *larmă* (DA), dar *hălălaie* e ca şi necunoscut, pe cînd *hărmălaie* e foarte raspîndit (Tagliavini, Arch. Rom., XII, 1928, p. 194, îl explică prin *irmologhion); carlihizm* „catehism", explicat prin încrucişare cu *carte (Gl. reg.,* p. 22): sînt atîtea cuvinte cu im *r* adăugat înaintea unei consoane interne, de exemplu *argent* (MCD, p. 54), *arşeu* (MCD, p.-247), *coarjă* (DA), *marşină* (DLR; Ursu; Teaha, p. 241; *Gl. reg.,* p. 46 etc.); *sârceală, sărcela* pentru *ţesală, ţesăla (Gl. reg.,* p. 61) ar trebui confruntate cu *cersală,* din ucraineană (Semcinski, p. 77), *spargă* pentru *şpagă* (MOD, p. 96 şi 268, vezi aici mai jos, p. 80); *spargă* şi pentru *şpagă* „sfoară" *(Lex. reg.,* I, p. 72). Fenomenul a fost studiat în ansamblu de Marcel Cohen, BSL, XXX (90), p. 128—152 (vezi în special p. 133).

i

Explicaţii care ini se par en totul neverosimile : *bagdadel^.* „diferite lucruri din gospodărie", din *bagatele + bagdadie (Qlfi reg.,* p. 15 : ce amestec ar putea avea aici *bagăadie%); calieatur&~* pentru *caHcaUirâ* prin apropiere de *calie* (f *Gl. reg.,* p. 21—32)*. *a eîriiei* „a vorbi de rău, a critica" ar fi contaminaţie într# *cîrti* şi *critica (Gl. reg.,* p. 25), clar pare mult mai probabil că la *cîrti* a-a adăugat sufixul *-d* (vezi Gheorghe Dobrescu, SMEC,^ IV, p. 37—45); *măciulie* ar fi *măciucă* -J- *gămălie* (DLR), datţ nu se vede ce are comun *măciuca* cu *7năciulia.* Pentru *gaiţă,* •. explicat prin *gaz* -f *taică,* vezi aici mai jos, p. 83.

Sînt cazuri cind se spune simplu „etimologie populară*',^, fără să se arate punctul de plecare : *ciupeiuruc* „agent sanitar" e explicat „prin etimologie populară de la *subchirurg" (Gl. reg.,* p. 25), dar cu ce s-a făcut asocierea, cu *ciuruc*?* Lucrul e cu totul! neverosimil; *crimă* „climă" ar fi prin etimologie populară *(Gl. reg.,* p. 28); *majordon* pentru *majordom,* prin etimologie populară (DLR) : cu ce? Ar trebui poate să socotim că şi *galanton* se explică la fel? E vorba de fapt de o adaptare, ţinînd seamă de faptul că româna populară e puţin deprinsă cu finalele în *-om* accentuat.

Cea mai bună dovadă că explicaţiile de felul citat, chiar ' cind sînt plauzibile, nu pot fi considerate categorice este faptul; că e uşor să găseşti mai multe pentru fiecare cuvînt. *Maăaranţă* ar fi *madamă -\- zdreanţă* (DLR) : de ce nu + *cotoroanţă^. Mamorniţă,* pentru DLR, e *Mamon* -j- *baborniţă,* vezi însă alte explicaţii în ER, p. 21 (între care una a mea); *cînechişieriţă* \ „gîndac care strică cartofii şi porumbul" *(Lex. reg.* II, p. 45) - e influenţat de *cînepă* sau de *canei*

Revenind la forma *ăoliomiţă,* de la care am pornit discuţia, f găsim uşor o explicaţie mult mai verosimilă decît încrucişarea \ cu *duhoare* : grupul de consoane *in* este neobişnuit în limbai noastră, de aceea întîlnim numeroase exemple de înlocuire a lui | cu *m : clopornită* (DA), cu *In : duhohiită* (TJdrescu ; vezi şi *dilio-*1 *iiiţă,* BPh., V,'p. 163; ED, VIII, p. 213), cu *cm* rîul *SUnaţ* (jud. Botoşani) e rostit adesea *Sicna,* dar *cn* devine *rnîntîrnafes* .j (BPh., V, p. 171). Cam în acelaşi fel *tl* devine *rl* în *cearlău* (BPh., V, p-*160), mpărlăgca* (BPh., V, p. 170 şi *lS2),inporloavăj* pentru *potloagă* (Marina Sala, ED, III, p. 205) şi *dl* devine *rl* \ în *ponirlă* pentru *povidlă* (AUT, V, p. 68—69, *Gl. reg.,* p. 57), j Eaptul ca în cuvinte foarte deosebite imul de altul găsim apro- ;| ximativ aceeaşi transformare dovedeşte că avem cle-a face cu | nn. fenomen fonetic, în care analiza semantică nu a avut nici •*^ai^xoh'* Prin urmare sîntem relativ apropiaţi de „arbitrar".

TJrmează din cele arătate că explicaţiile prin încrucişare pot fi ".corecte, dar numai rareori avem mijlocul să o dovedim categoric. Mai interesant este că în unele cazuri se poate dovedi categorie că nu sînt corecte. Iată aici unul din ele :

în. DR, IV, p. S36, V. Bogrea a explicat pe *otozbir* prin tc* *otuzbir* „31", fiind totuşi destul de încurcat de evoluţia înţelesului. De aceea a propus o încrucişare eu *zbir* (numai în ce priveşte sensul). Am dat şi eu explicaţia prin turcă (pornind de la forma românească *otuzbir)* în GS, VI, p. 332, fără să izbutesc.să justific sensul (de-abia acum observ că nu făcusem decît,să repet încercarea lui Bogrea); mai tîrziu mi-a ajuns la cunoştinţă explicaţia adevărată şi am publicat o notă în RESEE, I, p. 551 u. : s-a pornit de la excesele săvîrşite la Iaşi de regimentul 31 de ieniceri ia începutul secolului trecut.

Expresii paralele

Este meritul lui Pericle Papahagi de a fi lansat acest subiect: lucrarea lui, intitulată *Parallele Ausdriiclce ună Reăensarten im Rumănischen, Albanisehen, Neugriechischen und Bulgarischen,* Leipzig, 1908, a demonstrat că un mare număr de expresii frazeologice sînt comune limbilor aşa-numite balcanice, printre care figm*ează şi a noastră. Eu însumi am adăugat cîteva exemple la culegerea lui (vezi şi aici mai jos, s.v. *puşcă),* iar de curînd doi studenţi ciprioţi, Hristakis Anastasiu şi Marios KarmelloB au publicat în RESEE, IX, p. 263—267, o listă de expresii româneşti cărora le-au găsit paralele exacte în graiul lor[1]. Dar cir aceasta inventarul nu e nici pe departe încheiat şi se mai pot găsi uşor materiale, care privesc în primul rind pe lexicograf, deci evocarea unora dintre ele aici nu este deplasată (singura rezervă care se poate face este că nu totdeauna punctul de plecare al expresiilor este în străinătate, unele dintre ele pot să fi apărut în româneşte, deci în cazul acesta se discută etimologia unor expresii din alte *limbi* decît româna).

[1] **Printr-o regretabilă eroare articolul a apărut sub numele meu. Nu am avut alt merit declt acela de a-i li Încurajat pe autori să-şi elaboreze studiul.**

Iată cîteva paralele turco-române. Găsesc la M. L. Wagner, BPh., X, în articolul intitulat *Der turlcisohe Argot,* următoarele : 'i

goziilmelc „a fugi", propriu-zis „a se topi" (p. 22);

nallar atmalc „a lepăda potcoavele", adică „a mmi" (p. 10) ;<

tasma „guler tare", propriu-zis „zgardă" (p. 20).

Mai adaug, după *Dicționarul turc-rus, sardalye gibi istif olmalc* „ne-am înghesuit ca sardelele" (în bulgăreşte se zice *Kamo* **capdeJtu** „înghesuiți").

Exemple bulgăreşti, mtîmite în PCEKE:

mmo om Kymua useaden „îmbrăcat frumos, cu haine noi, călcate", propriu-zis „ca scos din cutie" (s.v. *Kymusi) ;*

dee diiHu, nod edna Mtiumuița ***HG*** *ce nocsim* „doi pepeni la o subsuoară nu se poarta" (s.v. *dutix),* în româneşte *.nu poți ține doi pepeni într-o mină;*

cjisina 6a6a „baba oarbă" (s.v. *cam).*

în dicționarul bulgar-grec :

HUKHam *Kamo 2ro6u,* gr. cpUȚptLjvouv cav jiaviTapia „răsar ca ciupercile" (s.v. eB<5a).

donpsi ***Hootcbm*** *do KOKOJia,* gr. s'țpîraas T6 [zaxcdpi ***GT6 Y„6YMQL\O-*** „a ajuns cuțitul la os" (s.v. *moic);*

mou My ***Jienna nJiecnuița,*** gr. auToț **TOU** xoX?o]ce eva *{iizâxco* (eva XtfcTTouiti) „i-a lipit o palmă" ; *usnde edna nJiecnm\a,* gr. ^«ye eva xa^ToiSxt „a mîncat o palmă" (s.v. *njiecmina).* Oee drept, în româneşte se zice *a mînca bătaie,* nu *palme;*

ediiKa MU *ce* ***luieme,*** gr. (XTcep&Euei **TJ** yjvtîjacra {îou „mi se împleticeşte limba" (s.v. *rui&na);*

na mona ***na*** *ycmama* (cs.it), gr. ***axr\v*** [ITIOUX0; **TOU** xavoviou (eîfiat) „sînt în gura tunului" (s.v. *mon).*

Mai adaug la acestea şi o paralelă ucraineană: la Grincenko am găsit *Monpuă douțy ne âoimhoi-* „udul de ploaie nu se teme" (s.v. *MOKpuu).*

Doresc să fie ©Iar că nu am făcut o cercetare specială pentru a aduna aceste materiale, ci am notat ce am găsit întîmplător. Scopul pentru care am făcut-o este să semnalez interesul pe care ar trebui să-1 arătăm faptelor de acest tip.

Expresii scurtate

în EB, p. 159 u., am discutat expresiile *înghețat tun, sănătos tu7i, doarme tun,* arătând că nu avem de-a face cu o simplă

suprimare a prepoziției *ca,* ci cu o elipsă mult mai amplă: înghețat în aşa fel încît pot trece tunurile peste el", „doarme de poți să tragi cu tunul şi nu-1 trezeşti" (nu am putut vedea ce se ascunde sub *sănătos tun).* Tot aşa se zice *nu se ştie ca mămîuiul* „nu se ştie aşa cum nu se cunoaşte ce e ascuns în pămînt" (evident, am putea să ne gîndim şi la o copie după *iăcecapămîniul).*

Problema, într-un fel, a fost atinsă de Sextil Puşcariu, care (în *Limba română,* I, Bucureşti, 1940, p. 116 şi 126)'aduce cîteva exemple ca *ce dracufaci* pentru „ce, dracu să te ia, faci", *i-ai ars o palmă* ,,i-ai dat o palmă atît de dureroasă, încît a avut senzația că l-ai ars cu ceva", şi numeşte procedeul brevilo'o venț ă.

Alt aspect a fost relevat de Elena Burducea-Lupu, în articolul *Anticiparea — procedeu stilistic* (LB, XYII, 1969, p. 68—74). E vorba anume de faptul că substantivul sau adjectivul pus la sfârşit anticipează rezultatul acțiunii verbului plasat mai înainte : *a lega burduf* înseamnă „a lega în aşa fel încît cel care suferă acțiunea va fi la fel cu un burduf" ; *a lămuri buştean* vrea să zică „după ce a primit lămuririle, cineva este tot atlt de orientat cît este un buştean".

De fapt, şi privind lucrurile în felul acesta, tot în cadrul elipsei ne menținem. Țin să notez că, discutînd această problemă, nu ne depărtăm de cercetarea etimologică, pentru că numai explicarea formulei sintactice ne dă garanția că ultimul cuvînt este cel la care ne gîndim şi nu unul care întîmplător e omonim cu acesta : cît timp nu s-au lămurit legăturile eu celelalte membre ale frazei, sensul cuvântului nu e clar, deci lipseşte unul dintre cele două elemente pe care se bazează etimologia.

Desigur, cele mai multe exemple de care dispunem prezintă numai suprimarea prepoziției comparative (de exemplu *a se tine scai* este „a se ține aşa cum se ține scaiul") şi pe acestea nu le iau în discuție aici, deoarece nu aş aduce mare lucru ca noutate (pentru *gol puşcă* vezi mai jos, p. 73). Dai* poate lipsi şi altă prepoziție, de exemplu *pînâ la,* în formula *plin buză.* După Elena Burducea-Lupu, p. 69, *a lăsa seînăură* trebuie înțeles ca „a lăsa ca seîndura", dar cred că s-ar putea să fi fost la origine „a lăsa numai cu o sclndură". E greu de spus ce lipseşte în expresii ca *amorezat lulea, prieten la toartă* (sau *la cataramă), scump foc, urît foc, toți în păr* şi foarte multe altele.

Cele mai interesante sînt, bineînţeles, cazurile unde nu lipseşte o prepoziţie, ci cuvinte cu sens noţional. *Ai să plăteşti ca popa* : ne Tine imediat pe buze întrebarea „dar cum plăteşte popa?" Desigur nu mai mult şi mai prompt decît alţii. într-o societate impregnată de spirit religios, expresia a fost probabil la început „fără discuţie, aşa cum acceptăm ce spune popa",

~Eu am pretenţia de a da aici explicaţii definitive, ci numai de a semnala o posibilitate de cercetare, eventual de a da îndemnul pentru a se elabora un studiu cu caracter general.

înţelesul cuvintelor expresive

Este un fapt cunoscut că anumite cuvinte cu caracter expresiv suferă schimbări de formă destinate să marcheze şi prin sunete ideea exprimată. Am discutat asemenea exemple în SOL, X, 1959, p. 205—211. Dar se poate constata că şi sensul cuvintelor de felul pomenit este mai puţin ferm decît al celorlalte. în decursul activităţii mele lexicologice, am avut adesea ocazia să mă lovesc de cuvinte de argou (sau formate cu elemente imitative, şi chiar pui' şi simplu expresive),la care înţelesul este foarte puţin stabil. E cazul, de pildă, al cuvintelor, de origine ţigănească: fie că au mai multe înţelesuri foarte depărtate unul de altul, fie că au un singur înţeles, dar cu totu diferit de cel originar. Iată cîteva exemple : ţig. *akana* „acuma", rom. *liacana* „la o parte" ; ţig. *mişto* „bun", rom. *a lua la mişto; a face mişto {de cineva)* „a-şi bate joc" (vezi alte înţelesuri şi mai depărtate în BL, n, p. 172); ţig. *mitic-,* participiu *muldc* „a lăsa", rom. *a mucii* „a tăcea", dar şi „a lovi" (GT, 1951 nr. 5, p. 25), „a o face de oaie" (Udrescu); ţig. *nasul* „rău" rom. *nasol* „mit", *nasoalâ* „ţigară", *nasulie* „scandal", „pericol"; ţig. *sular* „frumos", cu derivatul românesc *a se şucăr.* „a băga de seamă", „a se supăra"; ţig. *uăt-* „a se scula", rom *a se uschi* „a o şterge", participiul *uşeliit* însemnînd „chior", „mit"!

La Th. H". Trâpcea, AUT, 2/1964, p. 267, găsim cuvîntul *andrabule* cu sensul de „boarfe, zdrenţe". Vezi cu totul alte înţelesuri în BL, II, p. 122.

Iată şi alte exemple: *onanie* (DLB) înseamnă şi „mic"! şi „mare"; *pahonţ* „infanterist", dar la Udrescu „ciocoi"; *iiribombâ* „căluşei" etc. (vezi EB, p. 155) are şi înţelesul de „pocnitoare" (comunicat de Traian Costa).

M. Grammont, *Trăite ăe plioneiique,* Paris, 1960, p. 377 nrrh.j a arătat că forma cuvintelor imitative se schimbă foarte uşor, pentru că imitaţia nu e decît aproximativă. Dar în cazurile citate aici nu e vorba de imitaţie. Desigur, pe vorbitor îl impresionează fasonul străin al cuvintelor, iar înţelesului nu-i dă mare atenţie. în acest sens vor trebui apreciate etimologiile propuse mai jos pentru cuvinte ca *abţigui.*

Cuvin!» franceze formate în străinătate

Sub acest titlu am prezentat o notulă la Societatea de Lingvistică din Paris. Bezumatul, publicat în BSL, XXXII, nr. 96, p. XIV, conţine unele mici inexactităţi. Cuvintele inserate acolo ca formate în Bomânia sînt: *jobin,'en gros, en detail, damă, ăamează, maniclieză, tur şi retur.* Dintre acestea, trebuie evident suprimat *damă* şi de asemenea *en gros,* care au fost formate de francezi, iar *tur şi retur* este un exemplu bun, numai că, după toate probabilităţile, e format în Germania (ca şi *Sâtelieuse* şi *Balletteuse,* de care m-am ocupat în BL, II, p. 241), formate cu acelaşi sufix ca *ăamează* şi *maniclieză* (acesta din urmă ieşit din paralelismul cu *coafură/coafeză,* deci *m.anicură(maniclieză).* Spre marea mea mirare, citesc în *IFremăwdrterbueli* (Leipzig, 1960) că *Balletteuse* vine din franţuzeşte.

Am auzit în trecut de mai multe ori pronunţîndu-se *reporter* în loc de *reporter,* evident pentru că se urmărea o pronunţare mai „franceză" ; cel care aranjează vitrinele se numeşte *viirinier,* dar în mediul comercial am auzit zicîndu-se *vitrinior,* ea şi cînd ar fi fost la bază un derivat francez cu sufixul *-eur.*

în deceniul al patrulea al secolului nostru s-a întîmplat de mai multe ori să aud francezi făcînd glume pe seama calităţii limbii franceze folosite la posturile noastre de radio, pentru că în emisiunile pentru străinătate se întîlnea, ca substantiv şi ca adjectiv, cuvîntul *progressiste,* în timp ce francezii nu aveau decît adjectivul *progressif.* Astăzi *progressiste* apare în presa franceză, ca adjectiv şi ca substantiv, şi a pătruns şi în 'dicţionarul Bordas. Cred că şi substantivul *portativ* a fost creat în româneşte cu ghidul că ar exista modelul în franţuzeşte.

în *Gl. reg.*, p. 68, citim: *şnaidează* „instrument cu ajutorul:' căruia se fac ghiventuri", după care se adaugă „cf. germi" *schneiden* «a tăia ». O chpă am crezut că am găsit o paralela la *ăamează.* In realitate avem de-a face cu germ. *Sclmeideiserk ?1* „filieră de şuruburi", dar desigur adaptarea s-a făcut ţinîndu-sef seama de sufixul francez *-exise.*

Din noii despre adjectivele în *-nic A -os*

în cartea mea *Horn Vagent et adjectif en roumain,* Paris/ 1929, constatînd că numele de agent se transformă în româneşti * în adjective, am explicat o serie de adjective româneşti formaţi en sufixul *-nic* prin substantive slave în -faflM, iar acolo unde nu am găsit atestate astfel de substantive, ci numai adjectiv! ^ în *-mii,* am reconstruit pe baza acestora substantive slave în *-îmlcu,* pentru a le pune la originea adjectivelor românesf corespunzătoare. Andi-e Vafflant, *in Bevnedc Critice et eVHÎs' toire LiMeraire,* 1931, p. 90-91, a criticat această idee, arătînd că, odată ce româna avea adjective în *-nic* paralele cu formaţii slave în *-inikŭ* şi în *-inŭ* de la aceeaşi bază, putea foarte uşor să transpună în adjective cu sufixul *-nic* adjectivele slave care prezentau sufixul *-inŭ.* Am recunoscut în gînd că cri-

Problema a fost reluată de I. Gălăbov în revista bulgari „BiHrapcraiEai-iK", XVI, p. 299-313; lap. 302, autorul se arata de acord cu ideea că derivatele ca *năsilnic, năstruşnic, potrebnicr,* ... fi formate în română, care nu are prefixele *nă-, po-,* nici elementul de compunere *sama-*[1]; mai mult derivatele ca *năstruşnic, nemojnic, troicinic, veşnic* n-au putut fi formate în româneşte, din cauză că prezintă, înaintea sufixului consoanele *s, S, c,* pe cînd bazele lor se termină în *c, g, c, 7c;* De aici rezultă că ele au fost formate într-un mediu bilingv de oameni care cunoşteau si româna si bulgara, deci într-un fel am porni tot de ia forme reconstruite. Trebuie să fac unele rezerve în ce priveşte existenta prefixelor *nă-* si *po-,* care sînt complet absente în româneşte (pentru cel dinţii vezi Mo-rica Eicşinescu, SMEO, V, p. 9-15, pentru cel din urmă vezi

[1] Scriban explică pe *năsilnic* şi *samavolnic* prin rus. *nacmmuK* şi *coMooojihmiK.*

-o-a p. 24 urm.)? şi de asemenea în ce priveşte transformarea ^goanelor înainte de *n :* dacă de la *pace* se formează în româ- „Lte *paşnic,* nu avem de ce să ne mirăm cînd găsim formaţii *năstruşnic.* Se înţelege, evident, că miprumuturile au loc -primul rînd (dar nu exclusiv) acolo unde sînt oameni care ... ambele limbi.

Cred că adjectivele formate cu sufixul *-nic* pot furniza foarte bune exemple pentru teoria etimologiei multiple. Apriori nu se poate tăgădui că unele adjective în *-nie* vor fi venind din substantive slave neatestate, dar care au putut exista ^ v a. Oare anume ar fi acelea e greu de spus, şi pentru aceasta trebm cunoscute foarte bine amanimtele^privitoare atit la ... ca unele smt o sim- ... româneşte, ... cuie ar putea dovedi^ ca *razbomzc nu *ste* in aceasta substantiv, iar substantivul o atestat in slava? ... concret: este foarte posibd ca acelaşi cuvînt, să zicem *războinic,* să fi fost cîndva şi undeva împrumutat din slavă, iar altă dată şi în altă parte să fi fost format în româneşte de la *război*; *veşnic* a putut fi copiat după sl. вѣчьнъ şi, în alte ... adjectiv poate avea trei origini: *nemernic* poate fi ... ^^*nulc,* cum zice DLEM, refăcut după sl. Hj,\\tphH-b, ... asterisc înaintea formei slave, deşi aceasta se găseşte la Miklosich), şi format in româneşte de la ... sîrbocroată, iar Scriban ne trimite la un v.sl. намѣрьникъ. Nici una din cele trei ipoteze nu poate fi dovedită, dar nici respinsă, asemenea **e** posibil ca doua din ele sau chiar toate trei să corespunda parţial adevărului. lata înca un exemplu de aporie etimologica: ^rn EB, p. 27, am explicat pe *nestaşme* ca paralel provenit dm acesta, cum crede OADE (s.v. *^siaşmc);* desigur **m**-a reţinut diferenţa între sufixe; Gămu- etimologia sîrba, după ce Mile Toniici, LB, *V^mct* de plecare un *scr. nestasnilc „neas-* ittmparat, zburdalnic" (adjectiv? !).

... posibil ca mai multe ipoteze **Opuse Să*** fie ^toate juste. *XJn* derivat ca *strădalnic* **e** explicat prin v.sl. cTpa-

A^**bHHfiTi** (Scriban), prin sl. **stradanîni7cii* (TDBG-, CADE) sau prin ser. *stradalnik* (DLBM; Găinulescu nu **a** acceptat ideea), dar poate fi format şi **în** româneşte, de la *strădanie* (ea să numai pomenim ideea că ar putea **fi şi** de ia *strădui* cu sufixul-a£>!io).

Alt aspect al problemei: adjectivele formate in româneşte au **ca bază Terbe,** substantive sau tot adjective? Vom merge **aici** pe calea inaugurată de Theodor Hristea, care **a** arătat (LB, XX, p. 479—488) că chiar şi cuvintele formate din materiale ale unei singure limbi pot avea etimologie multiplă. *Amarnic* e de la *amari* sau de la *amar*? (acesta din iirmă putînd fi **şi** adjectiv **şi** substantiv); *mişelnic* e de la *mişel,* sau de la *mişelie* % La prima vedere poate părea curios să spunem că s-ar putea porni de la adjective pentru **a** se ajunge tot la adjective, dar avem exemple neîndoielnice de existenţă a acestui tip. Să zicem că nu acordăm atenţie unor exemple cum ar fi *casatorvie, coăaşnic, flecamie, îu cep atomic,* pentru că, în afară de valoarea de adjectiv, ele au putut-o avea şi pe cea de substantiv, fără să mai pomenim de faptul că şi baza lor a putut fi de fapt substantivală. De asemenea *dator* poate să fi avut rol de substantiv cînd s-a format *datornic,* dar acesta funcţionează tot ca substantiv. Să trecem şi peste tipul *generalnic* **(rje** care l-am discutat **în** BBLi., XIV, p. 330), cu model in ruseşte (se poate alătura **şi** *provizornic,* paralel cu rus. *npoeimpubiu),* deşi **unele** au putut fi formate în româneşte **fără** a fi copiate după modele ruseşti în *-Huii. (slobodnic* **este** oare dinbg. *coooodeu* sau din rom. *slobod!).* Darcevomfacecuflcsefaiîc, pentru care nu se găseşte paralelă în slavă, nici substantivală, nici adjectivală? (Să-1 derivăm de la *veseliei)* în copilărie, în Moldova, am auzit spunîndu-se *grozamxic.*

Lucrurile acestea mă fac să mă mai gîndesc Ja cele ce le-am spus în EB, p. 92, despre adjectivele, formate cu sufixul *-os,* de tipul *adîncos.* Am exprimat acolo îndoieli asupra forniării unora dintre ele de la adjective şi iarăşi, în unele cazuri, voi **fi** avut dreptate. *Mişelos* **ar** putea **fi** format **de** la *mişelie* (dar şi **de** la *mişel),* ca *bucuros* de la *bucurie* (deşi *bucuros* **mi** se pare mai probabil pornit **de** la primitivul **buenr*); *sălbăticos*-se poate explica şi prin *sălbăticie* **şi** prin *sălbatic,* în ultimele două exemple au putut interveni **şi** verbele, **de** vreme ce *strâlucos* **nu** poate porni decît **de** la *străluci.* Dar sînt exemple **de** derivate **în** *-os* care **nu** au alături decît adjective; *blegos, călăos, Mdos, şodos, udos, umedos (umejos, itmezos).* Sufixul -os adaugă o nuanţă intensivă, eventual **de** ironie (am auzit astfel zicîndu-se *tetribilos).*

aljţfgui

în EB, p. 51, am explicat prin germ. *Abzug* pe *a abţigui* „a înşela", „a bate", refl. „a se îmbăta". Ouvîntul este mai răspîndit decît credeam eu : găsim *apţiguit* „ameţit de băutură, afumat, cnercbelit" din Baîş (LB, VIU, 1, p. 61); *abţaig* „lucru de puţin folos*, acte fără mare valoare cu care cineva încearcă să cîştige. o cauză" şi *ăbfaigui* ,,a se judeca, a intenta proces", *abţaiguiala* „acţiunea de *aabţaigui;* morală, ceartă" din Bădăuţi *{Lese. reg.* I, p. 97); *hapiugui* ,,a fura; a specula mărfuri; a aranja ceva" din Bădăuţi *(Lex. reg,* I, p.117); *abţigui* ,,a se îmbăta", *abţiguit* „beat, chefuife", cu variantele *abţvgni, abfuguit* (Udrescu).

în AUT, 1965, 3, p. 111, Ştefan Binder explică pe *abţaig* prin germ. *Ahzept,* iar pe *habiugiti* ca derivat de la *abţaig.*

între timp am văzut altă posibilitate de explicare. în tinereţe am auzit adesea zicîndu-se *{a face) liapUghevezn,* de obicei la adresa evreilor, cu înţelesul de „afacere necorectă, înşelăciune". Mi se pare clar că era vorba de verbele germane *gehabt ună geieescn.* Vorbitorul neexmoscător al germanei le-a dat sensul care îl interesa pe el (vezi, mai sus, *înţelesul cuvintelor expresive).* De aici s-ar putea să fi apărut, prin scurtare, *abiig-,* rădăcina lui *abţigui.* Evident, s-ar putea să se fi amestecat şi *Abzug.*

aţjina

în *Dicţionarul* lui Scriban găsim *a agina* (Olt.) „a Înceta, a sta", cu exemplul *vînt-ul a aginai,* iar pentru origine se compară magii, *ăgyalni, ăgyazni* „a face patul", apropiere vizibil forţată

(Tamâs nu insereazâ cuvântul). TTdrescu îl are cu două înțelesuri: „a se da cu binişorul pe lîngă cineva, a se linguşi, a acira" şi ,,a întîrzia dimineața în pat, a lenevi, a atîrna". Cele două înțelesuri nu sînt tranşant despărțite, de vreme ce *a acira* înseamnă „a întîrzia" (DA). în orice caz, cuvântul aduce prea bine aminte de *acina* ca să-1 pot trece cu vederea. Pe acesta din urma, consemnat de mine la Eeviga (Ialomița) acum aproape 60 de ani (vezi BPh., V, p. 158), l-am pus în legătură cu *acera, acira. Acina* se spunea despre lună cînd răsărea după apusul soarelui şi eu l-am interpretat ca „a aştepta". Poate că ar fi fost mai aproape „a întîrzia". Vezi *acira* „a stărui" din Eîmnieu-Vîlcea *(Le®, reg.* I, p. 74); Udrescu îl foloseşte foarte des în definiții (am numărat 14 exemple), ceea ce arată că verbul îi este foarte familiar (dealtfel e inserat şi în DLEM).

în orice caz, *agina* din Argeş pare a fi acelaşi cuvînt cu *acina* din Ialomița. Lucrul este cu atît mai interesant cu cît astăzi numai cu greu mai poate fi reperat la Eeviga (vezi Bom. lit. din 9.VIII.1973, p. 12).

aliant

în texte mai vechi apare pentru *aliat* varianta *aliant* (vezi exemple în DA). S-ar putea părea că e vorba de o deformare a lui *aliat* sub influența participiilor prezente latineşti, în genul lui *premiant* pentru *premiat* (nu dau exemplul *adresant,* deoarece acesta nu este pur şi simplu corupt din *adresat,* ci s-a amestecat şi germ. *Adressant,* care, ce e drept, înseamnă „trimițător", nu „destinatar"). Cred însă că nu aceasta e explicația adevărată: mai probabil mi se pare că avem în *aliant* o formă refăcută din *alianță.*

ulo

Dicționarele noastre îl explică din franțuzeşte. Se poate să fie just, dar francezii nn prea îl folosesc cînd vorbesc la telefon. S-a mai răspîndit la noi, ca interjecție, şi în afara conversațiilor la telefon, pur şi simplu pentru a striga pe cineva. Cu această întrebuințare vine sigur din nemțeşte şi din ungureşte (în franțuzeşte nu există): am asistat la răspmdirea acestei interjecții prin anii 1930—1940, în mare parte prin romanele traduse (şi pentru englezescul *liello).*

ancontra

La Valentin Gr. Chelaru, BPh., IV, 106, *a se ancontra* „a se lua la ceartă" e declarat franțuzism de mahala. Desigur, nu voi fi de acord cu termenul f r a n ț u z i s m (vezi L E, XV, p. 219), dar cuvântul nici nu vine din franțuzeşte, unde, pe cîte ştiu, **cncontrer* nu e atestat (cel mult ar putea fi vorba de un cuvînt francez format în Bomânia, vezi p. 19 u.). K"ici L. Spitzer, BPh-, V p. 183, nu rezolvă problema trimițînd la fr. *rencontre.* De fapt, *ancontra* e o simplă variantă a lui *încontra,* atestat în DA şi, cel puțin în primele decenii ale secolului nostru, răspîndit la țară (l-am auzit adesea în tinerețe la Eeviga, vezi BPh., V, p. 166; vezi şi Iorgu Iordan, BPh., V, p. 181). Vezi şi derivatul *încontreală,* BPh., VII—VIII, p. 135.

Cred că *încontra* nu e derivat de la *contra,* cum zice DA, ci de la substantivul *contră* „ceartă" (BL, VI, p. 142 u. şi 153 u.). Cu toate diferențele formale, cred că avem acelaşi verb în *a se încondura (încondora, Lex. reg.* I, p. 54). Dacă reiau aici discuția este pentru a nota o serie de variante care par a se explica prin încrucişări cu *chior : cliionăora* (cu o serie de derivate) şi *închiondora* (de asemenea cu derivate) la TTdrescu, *chiondorî* şi *condori* la Scriban (care trimite, pentru derivatul *cMondorîş, condorîş,* la magh. *Icondoros* „încrețit"; Tamâs nu insereazâ cuvântul), *încMondorî* la TDEG şi CADE, *ciondorîş,* în *Lex. reg.* I, p. 113.

artor

în *61. reg.,* p. 14, e inserat cuvîntul *a'rtor* „plug", întîlnit într-o mătură: *Domnul cînd a cnvîntai, Artorul pe loc a stat,* I se dă ca etimologie lat. *aratrum,* fără să se explice diferențele fonetice. Ce trebuia să devină *aratrum* se poate deduce după forma aromână *arai.* Părerea mea este că accentul a fost notat greşit, trebuia scris *arto'r* (metrica permite această accentuare), şi avem pur şi simplu de-a face cu *arător,* cu sincopa lui *ă*. Dacă nu e nume de agent, poate fi acceptat şi ca nume de instrument.

aschimodie

în L E, XIV, p. 557, H". Păduraru înregistrează cuvîntul, întnnit la Constanța cu sensul de „persoană slabă şi urîtă", explicîndu-1 prin gr. ger/i^oț „urît". Bănuiesc că trebuie să por-

TI im de la un adjectiv acrx)f-**K**^lSj pe care nu l-am găsit atestat,, dar care poate fi foarte bine format în greceşte cu -COSTJ; (vezi paralele în ER, p. 137). La Dimitrakos se găseşte affjojjxâSi.i

în BPh., IX, p. 116 u., acad. Iorgu Iordan citează cuvîntul; *hazmodie,* întîlnit la M. Sorbul: — *M, bată-te noroacele de băiet,] mare liazmodie mai eşti şi tic,* notînd că sensul nu pare a concorda^ cu cel dat de Scriban: *liazmodie* „căscătură, hiat, sunet discor-: dant". Bănuiesc că ia Sorbul *liazmodie* este o alterare a lui *asclii-* • *moaie.* în treacăt fie zis, Scriban greşeşte cînd trimite, pentru] finala *-odie,* la *tragedie,* deoarece acesta e compus cu -c.)S- „al cînta".

auzi

La TDRG şi în DA găsim, fără explicaţie etimologică, verbul *a auzi* cu înţelesul de „a mirosi". Yezi acum şi *Lex. reg.',* II, p. 124, din Bucovina. Dumitru Abriţculesei din Buzău îmi scrie că cunoaşte, din comuna sa natală, Cîndeşti, judeţul Botoşani, cuvîntul cu acest înţeles şi ştie că aşa se zice şi în. ucraineană (comuna e compusă din şase sate, iar în două dintre ele se vorbeşte şi ucraineana): *mo* ***MHBCO CU*** *nye* „carnea aceea s-a alterat (miroase)"; *mjmu* .««pzfe.**it** „miroase a mort, miroase-mortul".

avauisi

Valentin Gr. Chelaru, în BPh., IV, p. 106, explică verbul *a se avanisi* „a se plictisi" prin gr. afJav^o „a calomnia, a acuz% pe nedrept". La p. 154 a aceleiaşi reviste, acad. Iorgu Iordan socoteşte că e mai curînd vorba de un derivat românesc de la) *avan* „cumplit". Părerea mea este că e o variantă a lui *afanisi,* „a distruge", pentru care vezi forma *a se afinisi* „a se plictisi"/ notată de mine la Bucureşti (BL, IV, p. 65). Adaug acum şi un exemplu din Gh. Brăescu *{La clubul decavalilor,* Bucru'eşti^ 1965, p. 222): *m-ai afanisit.*

azcvedi

Atestat în *Lex. reg.* I, p. 40 (Oltenia), cu înţelesul de „a. (se) adăposti". Este, evident, derivat de la *zăvadă* „adăpost^ pentru vite" (CADE).

azir

Ou sensul „gata", atestat în GS, **VII,** p. 246, şi *inLex. reg-* **Ii** *V-* [40] (ambele din Oltenia). Din tc. *hazir,* cu acelaşi înţeles.

baletist, baletistă

Baletist mi se pare foarte nou, în tinereţe n-am cunoscut decît femininul *baletistă.* După cît pot vedea, mai apare numai în bulgăreşte (dicţionarele bulgare nu dau decît masculinul, *6'âÂemucm),* care e explicat de EEP prin francezul *balletist* (sic !). înainte de a publica nota despre germanul *Balletteuse* (BL, H p. 241; vezi şi aici mai sus, p. 19), am stat de vorbă asupra acestui cuvînt cu fostul meu profesor Jules Bloch, căruia i l-am tradus în franţuzeşte prin *balleiisie,* ceea ce 1-a surprins : mi-a atras atenţia că un astfel de cuvînt nu există în franţu-zeşte (se zice *danseuse de ballei).* Avînd în vedere frecvenţa sufixului *-ist* în româneşte şi faptul că opera e mai veche în România decît în Bulgaria, aş fi dispus să cred că *baletist* a fost luat de bulgari de la noi şi nu invers. îmi face impresia însă că în bulgară este mai vechi decît în română. Bămîne, bineînţeles, posibilă şi ipoteza imei creaţii independente în ambele limbi.

bancă[1]

Baneă[1] „scaun" e explicat de DLBM, copiind ca de obicei pe CADE, prin fr. *banc,* fără nici o vorbă despre diferenţa de teiminaţie şi de gen. DA îl explică prin it. *banca,* dar dă şi varianta *banc,* explicată prin germană. Ciorănescu, care tra-tează pe *bancă*[1] şi *bancă*[2] împreună, porneşte de la it, *banca,* fr. *bangue,* cu adaosul că varianta *bane* reproduce exact fone-tismul francez, apoi notează că toate derivatele sînt împru-muturi directe : *bancar, bancher* etc, din italiană, franceză etc. (dar it. *banchiero,* fr. *bangiiier* trebuiau să devină **banchicr).* Scriban pune şi el ambele sensuri împreună şi trimite la mai multe limbi: italiană, franceză, germană, greacă, rusă.

Ca de obicei, pentru noţiuni de acest fel, nu vom porni direct de la franceză, şi nici măcar de la italiană, ci trebuie să avem în vedere un intermediar într-o limbă mai apropiată de

noi. Bulgara are forma *oauna,* pe care PCBKE o explică pif inițiala? Presupun că a fost confundată eu prepoziția ev „în",
germană, iar BEP prin română sau prin italiană. Pentru mii'- re a fost tradusă, astfel că s-a zis *în batiolii* îu loc de *embaticM.*
nu încape nici o îndoială că atît forma bulgară, cît şi cea **E**
mână (eventual una prin intermediul celeilalte) provin d

bănîeutâ

greacă, unde se cunosc două variante, desigur numai grafice
y.Tcti.yacc şi p,7rdcvKa; în româneşte forma populară *bangă* a foi La ^ele 4 exemple de diminutive terminate în *-cnță* for-
multă vreme folosită şi mi se pare sigur că e mai veche deci mate de la substantive terminate în *-iț(â)* (EB, p. 38), trebuie
cealaltă. Ea reproduce pronunțarea grecească, iar *bancă* a foi adăugat un al cincilea, *bânicuță* de la *baniță* (atestat la Udrescu).
refăcut sub influența occidentală.

bărbatus

bancă

g numeşte aşa masculul unor specii de viețuitoare.
f, » J_ i ii • 4.-4. *4-* - i " v TDBG- notează că e vorba de animale mici, de unde ar reieşi
i ™ c S ^ ^ ^ se justifică prin dimensiunile acestora. DA
de DLBM prm it *banca* (fr *bangue),* iar derivatul *banchg™* - nnale
ara ezitare prm fr. *banquer*(evident.greşeala de tipar pentr^ lapalissadă : acolo unde există un nume
bangmer) Şi aici urmează fidel pe CADE. Se ştie nisa ca itn ^ $.» ^ *
lienn smt bancheri mai vechi decît francezii si ca fr. *oanqn^* ^toria cuvîntului pare ceva mai complicată. Femela,
eimprumutatdin italiana. DK e deci mai corect: < *H.banw* decît bărbatul, este numită cu un di-
it. *banco* DA trimite tot la it. *bănea,™* pentru raporta . . ^ j
cu *banca* conferă gr. xpa^mK „zaraf" dm T„SCC „masa^ usiun mari. Prhi analogie, bărbatul, deşi nu e
Ca şi in cazul Im *banca]* şi poate mai mult inca aici, trebu ^ ^ >
sa ne uitam mtîi la limbile vecme. Bulgara are *fauna* cu der, *J* celor discutate în SLG, p. 68.
vatul *oaunep,* explicate de PCEKE, primul prm italiana, *ţ* *
doilea prin franceză. BEP, care tratează pe *bancă* şi *bancâi*
împreună, semnalează varianta mai veche *6ausep.* Boniânt

băț

cunoaşte si ea formele populare *bangă, bangher,* evident mji » ^ „ « \, .. , . / ^ „
vechi de aici si numplp nV fnmîlip *Bnlnbrrralv °l* oare se e- P /* *ț* (Udrescu, s.v. *bai),*
Si.«^ * tamuio ^a»ffAereanw care se deraiere" pentru *bine* (vezi
fe?- • f ™ ' / T * * ^ ^ f ? ' < î^? articolul meu citat aici mâi sus, p. 12, şi reprodus în *Scrieri de*
ammtita şi forma turceasca *banlcer.* Şi aici au fost fara îndoia^ ^ - ^ • \
folosite la început numai formele cu *g,* apoi cele cu *h* au verii- .* ~ » I • ?
odată cu influența occidentală.

bcrgheli

batichi

^ P* 141—143, Pia Gradea discută cuvîntul *bergeli, beregli* „a se ofili (despre o floare)", fig. „a se urîți din

Găsim la TJdrescu cuvîntul *baiicH* „arendă", cu varianfccauza bătrîneții (despre o femeie)", înregistrat la Şieu-Măghe-
batic. Pare simplu de spus că e acelaşi cu *embaiic,* inserat â ş, şi îl explică prin săsescul *brăgeln* „schmoren, rosten", care,
dicționarele noastre şi explicat de TDBG şi Ciorănescu pr| eventual, ar fi la rîndul său împrumutat din rom. *pîrgăli* sau
gr. ețiSfmx&v (SExaiov); Scriban notează gr. âv6ctTExi şi *iy.Qa.TU* magh. *pergel.* Scriban socoteşte că *bergheli* este o variantă
iar DLBM, enga-ctxiov, forme care explică, în ce priveşt^ lui *derveli,* pe care însă îl explică nn numai ca derivat de la
finala, varianta citată de Udrescu. Dar cum a dispărut silab.-"*™^» ci şi ca variantă a lui *terfeli.* Nu am o explicație

proprie pentru *bergheh,* dar in tinereţe am auzit de ni; . aceest sens bosian din Banatjc u adaosul că de obicei multe ori în Bucureşti spunîndu-se *s-a herghelii* despre o fem**^» oostaнă (vezi şi *Glos. ăial. Olt.,* p. 9). Originea indicată marcata de batrmeţe, de aceea cred ca ar trebui găsită o et^f*\c iostan „grădină de legume" sau ser. *bostan* „grădină mologie care sa fie valabda şi pentru zona bucureşteană. pep eni" (Gănmlescu nu înregistrează cuvîntul). Pare totuşi -curios că s-a recurs la un feminin (ar fi fost de aşteptat un

ţj | a

neutru) şi mai ales că nu s-a socotit suficient derivatul *bostănărie,* format normal în româneşte. Cred că pentru *bostană*

Formă de adresare a unei femei către altă femeie, înrs$cobuie să pornim mai curînd de la gr. *pnoatfai* „grădină de gistrată (fără etimologie) în CADE pentru Oltenia, la Udrescipepeni", care m greceşte se explică perfect prin tc. *bostan.* şi mai găsim un citat din „Viaţa românească" la Scriban f două exemple la Scurtu, p. 276, n. 2. Pare să fie o scurtare lui *biată,* care se va fi întrebuinţat mai întîi pentru persoana

Jiravo

HI-a, fără nuanţă peiorativă (în MCD, p. 248, e înregistrai! - -,. L- • , / R I A nAni? din Transilvania *biata* masculin!). Un semn că e asa°găs? ^ţionareVe noastre vme dm ^ (DA, OADE, în masculinul *bieăel* „sărmanul", înregistrat de Udrescu, nur^iban) sau din fr. *bravo* (D^LEM: ^erenţa de a?cent n-a despre animale (T), si pronunţat *M-e-(* ?). în AUT, VI, p. 2? aţinut atenţia autorului; DU şi TDBG nu dau etimologia). V. Erăţilă pune alături formele *beăă, bieăă* „nevoienec^P™ri Pf P. ^ ea un astfel de cuvmt, devenitde pacoste calamitate", pe care le explică prin reflexe ale cuv^t Popular la noi, sa ii venit direct dm italiana şi mai ale tului slav care în vechea slavă e atestat sub forma S** fi-anceza. iNu ştiu de unde s-a luat obiceiul ca atunci cmd nu se justifică vocalismul. O scurtare la fel cu cea pe caret^eva îţi spune *bravo* sa-i răspunzi *bravo se zice la măgari,* dai văd aici mai găsim în *aboa* „strigăt cu care se abat vitela'^ttactul îmi spune ca e ceva oriental Pe de alta parte, se (Udrescu), cari pare neîndoios că e format cu *boală,* termen existenţa variantelor *brava* (popular cel puţm m ocară pentru vite. 'Moldova) şi *bravos* (familiar), ambele, ce e drept, învechite astăzi.

Brava e înregistrat de TDBG în expresia populară *brava -ţie, Nastasie* (o cunosc şi eu din Moldova), la care adaugă un

blachcu

TVT-E»™ . „ , , , , £ T T A . .«citat din „Şezătoarea"' (tot din Moldova); alte exemple se

DLEM inseieaza ciivmtul sub forma *plaeheu* potrivit ^D 'J si jn DLELC. Vezi si Pitaru Hristache, *Povestea* menţmmd aceeaşi etmiologie şi fara sa dea vreo explicat , Bucureşti, f.d., p. 48: pentru schimbarea consoanei iniţiale. Pe cît pot şti, în frantf zeşte nu se zice *plaqae* la obiectul în discuţie : în tinereţe ar auzit adesea pronunţmdu-se cu *b-,* dar în dicţionare cuvînti nu e inserat sub nici o formă. Este vorba de un cuvînt englezei

Mavrogheni, brava,

Mtul m iine mai sta„ m%

Bravos era Mosifccurent «m tinereţea mea. E înregistrat *blaclcey,* care are la baza un nume de persoana, desigur al cek,^DAjdupa ... i ... -m DLBLC, după Ion Pas ; varianta care a lansat obiectul. -^*bravosu,* în DA, după Gorjan. *Bravissimo,* atestat in DA şi -cunoscut mie şi din vorbire, este, evident, din italiană.

<u>bostană</u>

Dicţionarele nu-şi fac nici o problemă din existenţa va-,-riantelor. *Brava* mi se pare neîndoios luat din ruseşte, cum

Alături de *bostan* dovleac" cunoscut mai ales în ÎVIo^ ... Pelltni bravos caeiane-o dă dova, exista *bostana* „loc cultivat cu pepeni verzi". în D;; varianta negUjat>ă pînă acum: este iUra iudoiala gr.

ujcpago ffou „bravo ţie" (formula cu care am tradus este deBi# un calc după greacă). Suprimarea lui *-u* se explică poate P-? cauza depărtării accentului, dar poate şi prin confuzie cu ar calul *-u(l).*

Cit priveşte forma generalizată azi, *bravo,* ea are paraljfeaeest

în gr. [ATTpâSo şi în bg. *âpaoo.*

budincă

In lista cuvintelor formate cu sufixul *-incă,* prezentai^lua*^^ în ER, p. 34—38, trebuie adăugat *budincă* „vas de lemn ffeă, brad, pentru transportul apei de băut", înregistrat în *Lex.* ref^ I, p. 17^ din raionul Şomcuta Mare. Este, evident, din famil0 lui *bnââi.*

bulaneu

Glosat (în *Lex. reg.* I, p. 17) prin „femeie de moravifafcă, uşoare". Pentru etimologie, vezi *MU, bîilan,* BL, II, 131.

biisuma

in EB. n. 66.
de
I,
cu
suma „a bate pe cineva rău de tot" — de la Rîrunicu-Yîlcea: O paralelă semantică ne este oferită de *a ţesăîa,* care înseamtff „a bate" (TDBG).

calamita

în „Scînteia" de la 12.VI.1963, p. 1, col. 7, se găaeşift'T ™ ^ expresia *locurile calamitate.* Este limpede că avem de-a face e un participiu de la un verb *a calamita,* pe care nu l-am găsfW atestat nicăieri, eventual cu un participiu format direct de substantivul în *-tale.* în orice caz, avem aici o formaţie sivă, constituindunexemplu de adăugat la lista din EB, p. 105i*YYP*w<*. 106.

cancelarie

f Dicţionarele noastre (cu excepţia lui Scriban) scapă repede cuvînt: nemaivorbind de cele care nu dau nici o etilologie (TDBG, DU), observ ca DA il explica scurt ea neoloffni din latineşte, OADE din rus. *KaHue.wpun,* iar DM din it. ••^*jelleria,* fără nici o vorbă despre nepotrivirile fonetice, nici flipre variante. Acestea sînt foarte numeroase: *canţelarie, 'jffîtelerie, cânţelerie, cănţelarie, cănţâlarie, eănţălare.* Scriban vede după părerea mea : cuvîntul a fost introdus prin apoi, mai tîrziu, latinizat. Ciorănescu declară că e inutil âcem apel la rusă şi porneşte de ia latinescul *cancellarius.* cine şi de ce l-ar fi introdus la noi, unde nu corespundea I|.cJ funcţii? Kici o sursă mai veche nu prezintă forma *Cancelarie.* Eără îndoială, trebuie să pornim de la rus. *Kaui\.ejinpiui* %utru textele administrative şi în general literare, iar pentru Şele populare de la ucr. *Kamţ&mptui.* Pe lingă că nu avem ateshi limba mai veche şi in variantele populare, baza *can-* *lar-,* un derivat românesc în *-ie* trebuia să aibă accentul pe *i.* %ş face apel şi la magh. *hancellâria,* dar, pe cit se pare, nu Ivem atestări mai vechi din Ardeal (Tamâs nu inserează cuvîntul). în secolul al XlX-lea a intervenit influenţa formelor

f cangrena

Dicţionarele noastre citează forma *cangrenă* ca o variantă lui *gangrena,* fără nici o explicaţie (Scriban declară „falsă" ^' ... trebuit sa spună ceva şi despre rom. mai răspîndit: prima atestare m franiează^e cu c- (Dauzat-Mitterand-Dubois, s.v. *gangrenc);* vezi *vegtşipoi^cancrena,* tc. *hangren* şi în sfârşit, cel mai important, gr. Cel puţin pentru limba noastră, dacă nu şi pentru Celelalte, originea trebuie văzută în limba greacă.

casac

Un corespondent din Constanța, Dumitru G. Georgescu, îmi scrie că nu a găsit in dicționar cuvîntul *easac* „haină lungă depostav (bătut la dimie), iară niîneci, pe care o purtau bătrînii, în zile de sărbătoare mai cu seamă". DA îl are, de Hasdeu, cu definiția „haină bărbătească nedefinită", iar ca explicație se adaugă : „Poate că e ortografiat greşit în loc de; *cazac,-., cf. cazacă*". Constatăm acum că nu e nici* o greşeală^

duhni.

în Cimpia Dunării (şi la Bucureşti) *chibrit* înseamnă sili „cutie de chibrituri" (vezi BPh., V, p. 160 şi ISO). După cît potf constata, în turceşte nu există acest înțeles *(kibrit,* în afară j de înțelesul de „chibrit", il mai are pe acela de „pucioasă"). |; El există insă în bulgăreşte, unde, după dicționar, este chiar* principalul sens al cuvîntului. Pentru „chibrit" se zice, ca şiț în Muntenia, „băț de chibrit" : *niiâpuniena Menim.* Pare decif- clar că formulele munteneşti vin din bulgăreşte. f

chisQțj

Apare în *GL reg.,* cu definiția „pămînt care se bate subi casă, nisipeală", şi e declarat derivat de la *chisa* (regional pen- I *i,Tupisa)* cu sufixul *-og.* îl regăsim însă sub forma *chisoc* „pietriş amestecat cu nisip" şi sub forma *pisoo* „nisip întrebuințat la tencuit", „nisip întrebuințat la drumuri si la tencuitul caselor" în *Lex. reg.* II, p. 123'; 108; 112. EBte clar că vine din ncr. *pisoJe* „nisip", şi chiar în *Gl. reg.* găsim *pisoc* „nisip", explicat prin ucraineană.

chisoi, ehîştola

Primul înseamnă „lapte bătut" *{Lex. reg.* II, p. 22), *W$.* Bîmnicu-Yilcea, al doilea „a acri sau a săra prea mult o mîncare" *(Lex. reg.* II, p. 58), la Sibiu. Ambele par a fi în legăturăfi cu sl. *hys-* „acra", de unde avem şi pe *chiseliță,* iar în Moldovâil pe *cliişleag.* *-mm*

eiumurlui

în DA, acest cuvînt este inserat eu înțelesul de „a-şi strica stomacul" şi e explicat prin magh. *csomdrlik* (vezi acum Tamâs). într-un adaos, se arată că Dame inserează şi înțelesul „a se murdări pe bot (mai ales despre animale)", pe care DA îl consideră suspect. Dacă sensul acesta se confirmă, atunci cuvîntul este de altă origine (deci omonim cu celălalt), anume din turc. *gamurht* „plin de noroi".

cijmjziu, jioriocjUiu^iîieiuriii etc-

Numele de culori formate cu sufixul *-iu* ar putea fi explicate in româneşte : *gălbui, verziu* etc. (vezi Eulvia Ciobanu, SMEC, YI, p. 75). Dar cînd radicalul este turcesc, pare mai probabilă formarea in turceşte. DA porneşte pentru *cîrmîzm* de la tc. *Imunzi,* pe cînd DLBM, atît de neîncrezător de obicei în facultatea limbii noastre de a forma cuvinte din elemente moştenite din latineşte, explică îndrăzneț pe *cîrinîziu* din rom. *cîrmîz* + suf. *-iu.* Tot aşa, *portocaliu* e explicat de DLBM prin *portocală -{- -iu* (la fel Ciorănescu), deşi TropToîcctWujs există in greceşte. Evident, siguranță absolută nu putem avea, dar mi se pare mai probabil împrumutul, mai ales dacă ținem seamă de faptul că in trecut portocala nu putea fi prea răspîndită la noi. *Liliachiu* e explicat de DA, DLBM şi Ciorănescu prin gr. **Xou?.ay.'.**; desigur, aici explicația prin româna e jenată de finala *'-chiu, mi-ciu,* totuşi CADE şi DU, care nu dau nici o etimologie, par a lăsa să se înțeleagă că formația e românească. Sigur TDBG face apel la tc. *leylâlc-i.*

Pe *tuciuriu,* DLBM îl explică de la pluralul *tuciuri* (dar cine şi pentru ce ar fi întrebuințat plm^aluî în mod obişnuit?). ÎT-^ar mai fi rămas decît să explice şi pe *plumburiu* prin pluralul *iplumburi,* dar pasul acesta nu 1-a făcut, ci a notat *plumb* -f- •*mî. -uriu.* Un asemenea sufix există: de la *alb* s-a format' *mlboare* şi de la acesta *alburiu,* care a fost înțeles ca derivat de *khitalb*; după acest model, s-a putut forma şi *plumburiu* de la *plumb* şi *tuciuriu* de la *tuci,* fără să fie nevoie să pornim de la splural. (Yezi Theodor Hristea, *Probleme de etimologie,* Bucureşti, 1968, p. 53.)

Eaptul acesta imi dă curaj să Încerc o explicație pentru ^*cafeniu,* explicat în DA (urmat de DLBM) prin *cafea,* influențat

de *castaniu* j dar acesta din urmă nu poate fi considerat prea vechi, castanul ncfiind **familiaT** pentru români în secolele trecute. Aş fi fost dispus să văd aici o modificare a temei, *cafen-* pentru *cafe-,* pornindu-se de la *cafenea* ("baza acestuia, în turcă, este un compus cu *liane* „casă"). Mai curînd însă mă gîndesc la influenţa lui *galbenîu,* care e în paralelă cu *gâlbiu, gălbui.*

...... *Cafeniu,*la rîndul lui va fi influenţat pe *căcăniu,* cum propune CADE; cuvîntul e înregistrat şi de Udrescu; în orice caz, e cunoscut în Muntenia, în graiurile familiare. Dar atunci: -ar trebui atras în discuţie şi *căcănar,* pe care DA îl explică- neconvingător ca disimilat din *-arar.*

eloapete

Alături de **forma** normală de plural, *clopote,* în Muntenia circulă **şi** forma *eloapete,* neexplicată pînă **acum**, după cîte ştiu *o* accentuat nu se diffconghează **înainte de** alt **o**, iar **o** neaccentuat nu se transformă, normal, **în e.** Trebuie să pornim de la faptul că *t,* la plural, **este** muiat, deci el face să se moaie şi *p,* iar *o* între **două** consoane muiate devine palatal. Odată ce o a devenit e, avem justificarea pentru transformarea lui *o* accentuat în *oa* (cf. *fuiere, picere,* în *Tend. act.,* p. 44).

comision-

în ER, p. 42—51, am susţinut că substantivele feminine franţuzeşti şi-au păstrat genul cînd au fost împrumutate în româneşte, iar acolo unde în locul femininelor originare găsim neutre, e vorba de elemente care ne-au venit printr-un intermediar rus, grec etc. Indiciul cel mai convingător mi s-a părut a fi faptul că pentru toate neutrele găsim paralelă masculină într-una din limbile vecine, explicabilă prin aceea că s-a pornit de la forma franceză pronunţată, terminată în consoană. Mi-au scăpat atunci din vedere substantivele franceze formate cu sufixul *-ion,* paralela românească fiind cu *ie, -iune,* dar uneori şi cu *-ion.*

Mi-a atras atenţia situaţia cuvîntului *comision,* pe care CADE, DLEM şi DN îl explică prin franceză, DA şi Scriban prin germană şi franceză, iar Ciorănescu numai prin germană.

Le-am trecut în revistă pe toate celelalte, orientîndu-mă după DI:

condiţion e din germană (DA);

divizion e din franceză după CADE, din franceză şi rus» după D1S", din rusă după Scriban şi DLEM;

legheon, liglieon, evident din slavonă;

ocazion, din germană (DLE);

pension ar fi din franceză după CADE, DK şi Ciorănescu, după franceză după DLEM, din franceză, germană şi rusă după DLE, din rusă şi germană după Scriban;

provizion, din germană (CADE, Scriban, DLEM);

secesion, din germană (CADE).

Poate într-o situaţie uşor diferită se găsesc cele care în franţuzeşte nu-1 păstrează pe *i* din sufix, ceea ce face mai grea transpunerea în româneşte cu *-ie* sau *-urne :*

fason, franţuzism după DA, din franţuzeşte în toate celelalte dicţionare; există însă în ruseşte.

combinezon, franţuzism după DA, din franceză în celelalte dicţionare; există în ruseşte;

rezon, din franceză după CADE şi DU, franţuzism după DLEM, din nisă după Scriban;

sezon, din franceză după DU, DLEM, DK (lipseşte *în* CADE), din rusă şi franceză după Scriban.

Situaţia la toate aceste cuvinte este deci aceeaşi ea la cele pe care le-am discutat în EE, peste tot există într-o limbai vecină o formă terminată în consoană care a putut servi de model pentru română.

în aceste condiţii pare natural să admitem şi pentru *comision* originea germană, sugerată dealtfel şi de atmosfera creată în jurul cuvîntului în deceniile trecute.

conteni

Pînă acum, acest cuvînt a fost explicat în două feluri, dar în orice caz ca fiind de origine latină : prin lat. *contineo* (TDBG, CADE, DLBM); it. *contenire,* printr-un intermediar bizantin (DU); CDDE trimit la *Unea;* prin lat. *^cunctinare* (Puşcariu, DB, I, p. 226—230, DA); Scriban, pe cit înţeleg, încearcă să combine cele două propuneri. Puşcariu, *art. cit.,* combate ideea lui Cibae (II, p. 651) că s-ar porni de la bizanţ. vxqvTcctveLv, XOVTCVBIV, pentru că în _Ps. *Scit.* şi în *Cod. Vor.* cu-

viatul apare cu *r*. BEW, 2391 a., admite explicaţia prin **cunctinare* şi combate pe Iorgu Iordan, care, in Arh. Iaşi, XXIX, p. 529, n-ar fi ţinut seamă de faptul că forma veche e cu -a (vezi totuşi BL, Y, p. 94). TDBG, pentru schimbarea de conjugare, trimite la *cuceri* din *conguirere,*dar e reţinut de păstrarea lui *o* neaccentuat; Ciorănescu de asemenea face rezerve: din cauza dificultăţilor fonetice şi morfologice. Puşcariu, DB, I, p. 226, se referă la „alte cazuri de *cu-^* oo", bănuiesc că la cele pe care aveam să le resping în EB, p. 24 urm. în exemplele ca *înconjura* din *încunjura,* schimbarea s-a produs întîi la persoanele lă care *u* era accentuat, deci s-a zis *înconjur j încuujurăm,* ca *joo j jucăm,* apoi *înciinjurăm* a devenit *înconjurăm* prin analogie. Ar fi fost normal ca lat. *continere* să fie refăcut după *tenere,* deci persoana a 3-a să fie *conte'nct* şi să devină în româneşte *cuţine,* vezi fr. *contenir* la Dauzat-Dubois-Mitterand. în sfirşit, lat. *conţinea* are multe nuanţe, dar nicăieri nu pare să însemne „a înceta".

Avem în româneşte un verb *a conccnl* „a pune capăt, a nimici", cu derivatul *concenie* „sfirşit", de origine slavă. I citatele din DA, se pot adăuga *conccni, concenie, Lex. Reg.],* p. 90, *conccni* „a se odihni" şi *concenie* în expresia *baiă4c co cenia,* la Udrescu, *concini* în MCD, p. 20.

Presupun că este acelaşi cu *conteni,* la care *t* în loc de *c* s-ar explica prin hiperurbanism.

eopaiţă

Sensul acestui cuvînt este, după DA, „golomoz de scoarţă de cireş uscată,... pe care o aprind flăcăii...". Pentru etimologie, DA trimite la *copaia* „prăjină... sei-vind, în vii, ca opritoare", pentru care trimite mai departe la *copreală* „prăjină lungă". Dar *copăiţa,* după definiţia dată, nu e prăjină. Cred că e în loc de *vopaiţă* (variantă la *opaiţ,* vezi DLE), cu disinii-larea primei labiale; vezi alte exemple propuse în EB, p. i7.

cost, costa

Tacit sau explicit, majoritatea dicţionarelor explică pe *cost* ca postverbal de la *costa,* iar pe acesta din it. *costare.* Seriban şi Ciorănescu trimit la italiană (primul şi la franceză) pentru substantiv. DA introduce în discuţie, pentru *cost,* şi pe germ. *Kostcn.* Mi se pare mult mai probabil câ substantivul e împrumutat din greacă, unde se spune T6 X6GŢO?, -iar ^verbul e format de noi, paralelă la *costişi,* împrumutat de asemenea din greacă.

coştei

în BL, IY, p. 75, am **pus** la îndoială explicaţia prin magh. *Icastely* a cuvîntului *coştei* „casă", întimit în judeţul Ialomiţa (era vorba de casele salariaţilor unui moşier), şi am propus să se aibă în vedere şi bg. *muta* „casă". L. Tamâs (p. 276) a respins această apropiere. Constat acum prezenţa **lui** *coştei* „hambar pentru poiTirnb" în comuna Hideaga din Maramureş *{Lex. reg.* I, p. 23) şi sensul întilnit în Ialomiţa nu-mi mai pare atît de aberant. Cînd s-au construit casele de locuit s-au construit şi magaziile, in satele care foloseau cuvîntul aşa cum l-am cunoscut eu erau destui colonişti ardeleni, ceea ce se poate vedea şi după o serie de paralelisme lexicale. De exemplu *joo* „vatră" (BPh-, Y, p. 164) apare şi în Eagăraş *{Lex. reg.* I, p. 91); *flaner* (BPh., ib.) e cunoscut în Transilvania, iar după Tamâs ar fi de origine maghiară (vezi şi *im flanel în* „Bomânia liberă", 23.ni.1967, p. 3, col. 5).

craneau

în EB, p. 77—78, am explicat pe *cranca* (cu derivatul *crancalîc)* prin ucr. *?pa>tKa* „graniţă". Mi-a scăpat atunci o amplă notă publicată de acad. Iorgu Iordan în BPh., I, p. 132—134, despre *crancău (umbli crancău* „umbli ca şi cum n-ai avea stăpîn"), pe care îl explică prin *croncan* „corb". Este evident că această etimologie ar putea sta în picioare dacă n-ar exista Beria de sinonime adunate de mine (loc. cit.), care ne trimit la *cranca.* Scriban, care explică pe *cranga* prin *craina,* ataşează aici şi pe *crancău.*

Acad. Iorgu Iordan se întreabă de ce *cranga* e articulat şi socoteşte că *-a* este mai eurînd particulă adverbială. Dar paralelismul cu *laturile,liolistitrile('EiH,'p.li)2), marginea, craina* vârâtă că e vorba totuşi de articol.

în legătură cu aceasta, cred că *hueiu,* în *a umbla Ihuciu: marginea,* nu este „interjecţia cu care se alungă păsările",; cum spune acad. Iorgu Iordan, *art. cit.,* p. 131, ci „pădurice",! „huceag".

eiimiUrn, cnmiiai. cuscru

Aceste trei nume de rudenie prezintă toate dificultăţi pentru etimologie. Originea ultimă a tuturor este latină, dar *cumnat* are nevoie de explicaţii în ce priveşte înţelesul (deşii acelaşi înţeles ca în româneşte apare şi in celelalte limbi roma^s nice şi este atestat încă din latină), iar *cumătră* şi *cuscru* prezintă dificultăţi de formă. 4

Cel mai simplu din cele trei este *cumnat* < lat. *eognatus.* S. Puşcariu, D B , I, p. 425, vede o dificultate în faptul că grupul"'" *mn* s-a păstrat aici, pe cînd în *mioară* < **agnelliola* şi în *miaiă Hgnitia* s-a redus la *m.* Trec cu vederea faptul că etimologiile **Bînt** cel puţin discutabile (de ce am avea nevoie să reconstruim un **agnelliola,* nereprezentat în altă parte, cînd *mioară* se poa explica în româneşte ca derivat de la *mia%* DLBM a mers şi \ mai departe şi a suprimat asteriscul), dar cum n-a observat Puşcariu că în exemplele alese de el grupul *mn* s-a muiat, pe cînd în *cumnat* a rămas dur?

Cognatus, pornind de la sensul etimologic de „născut împreună", ajunsese la acela de „rudă de sînge". In latina tîrzie, a trecut la înţelesul de „rudă prin alianţă". Cum se explică această schimbare? Cred că numai prin inEuenţa lui *compater, consocer* (şi aceasta justifică tratarea lui *ciminai* împreună cu *cumăiru* şi *cuscm).* Cînd *compatres, consocri* sînt colegi în calitate de taţi, de socri, *cognati* poate ajunge să însemne colegi în calitate de fii ai cuscrilor etc. Transformarea a trebuit să se petreacă la o dată destul de timpurie, căci în româneşte cuvîntul a devenit curlnd inanalizabil, prin nerecunoaşterea cuvîntului *nat* (în regiunile unde e păstrat are un sens destul de diferit de cel din latineşte), ceea ce explică de ce prefixul a păstrat ; forma *cum-* (vezi SLG-, p. 471).

în ce priveşte pe *cuscru,* este clar pentru oricine că provine din lat. *consoeer* (CADE îl lasă fără etimologie, dar cf. CDDE); vezi, ca paralelă în greaca modernă, *cu{nzi&zpoţ,* din crov „cu" şi 7TE(v)0£poţ „socru". Totuşi o serie de amănunte fonetice **nu** sînt clare : de la *consocer* ar fi trebuit să avem **aos-cvu*; dacă însă, aşa cum se întîmplă de obicei, grupul muta cum liquida" a atras accentul pe silaba a doua, trebuia* sa se zică **cuso'cru.*

Singura modalitate de explicare a formei noastre mi se =pare că e, ca în atîtea rînduri, influenţa derivatelor: *încuscri, cuscrenîe* etc. nu pun probleme nici în ce priveşte accentul, ijiici în ce priveşte schimbarea lui *o* în *u.* Totuşi în cazul de faţă ar fi greu să admitem că derivatele erau în mintea vorbitorilor mai prezente decît forma simplă. Cheia cred că ne-o dă situaţia sintactică. Dacă la verbe ca *cuprinde, cutreiera, •cittremura, cuveni* etc. identitatea formală a prefixului *cu-* şi a ^prepoziţiei *cu* nu are de ce să ne supere, pentru că prepoziţiile nu se pun niciodată în faţa verbelor, alta e situaţia substantialului, care se foloseşte adesea precedat de prepoziţie. Adrnitînd că *consocer, *consocra* au devenit, aşa cum era de aşteptat, *;*cusocru, *cusoacră,* nu exista nici un mijloc de a face distincţie jn vorbire între propoziţii ca *a venit *eusocrul* şi *a venii cit socrul* sau intre *asta e *cusoacra* si *asia c cu soacra.* De aceea, imediat ce a apărut forma sincopată de la derivate şi, accidental, a fost introdusă prin analogie sincopa şi la forma simplă, cea a fost reţinută şi s-a generalizat, fiind folosită pentru a elimina o posibilitate de confuzie.

Pentru *cumăiru, cumătră,* exişiă două posibilităţi : sau se explică direct prin latină *(compater, commaier),* sau provin din slavă (cum afirmă DU, CADE şi, indirect, prin faptul că nu inserează cuvîntul, CDDE). într-adevăr, în slavă apar formele it-hAtoTp-E, K-LA\oTpd. Ipoteza din urmă are însă împotriva ei faptul că toate numele de rudenie româneşti provin din latină : *bunic, cumnat, cuscru, fin, fiu, frate, ginere, mamă, mătuşă, naş, nepot, noră, nun, soră, tată, unchi, văr* (Al. Bosetti,' BL, YIII, p. 161); sînt slave numai unele forme laterale, ca *maică, maştiliă* (pe *nevastă* nu l-am considerat nume de rudenie, aşa cum n-am admis pe listă nici pe *bărbat, femeie, soţ).* Ce motive am avea să-1 credem slav pe *cumătrul* Faptul că prezintă unele abateri de la normele fonetice româneşti? Bămîne să vedem dacă slava ne ajută să le lămurim şi, în primul rînd, dacă nu prezintă şi slava abaleri de acelaşi fel.

Dificultăţile prezentate de formele româneşti sînt următoarele : apar forme regionale, întîlnite şi în texte, arhaice, de tipul *cti'matră* (DA; vezi însă Bosetti, BL, VIII, p. 160) j faţă de formele romanice primitive de declinarea a III-a, găsim

în româneşte *-u* la masculin şi *-a* la feminin; se mai adaugă prezența lui *ă* accentuat şi dispariția lui *p* la masculin. Dar în general aceste puncte constituie dificultăți şi pentru etimologia formelor slave.

în vechea slavă se poate explica *o* la masculin, nu însă şi la feminin, căci *a* lung nu devine o; de asemenea face dificultăți dispariția lui *p* la masculin. Pe de altă parte, dacă pentru formele româneşti pornim de la slavă, nu se vede de ce KTiMOTpii,- KiiAWTju au devenit *GîimălrUj cumătră* şi nu ^*cmotrii] *cmoatră*. Pentru a explica pe *ă*, TDBG trimite la *cumpănă, sîmbătă* din v.sl. K^noHJ, CSGOTJ; dar *sîmbătă* vine foarte probabil din latineşte (ea şi toate celelalte nume ale zilelor) şi ambele cuvinte sînt accentuate pe inițială, ceea ce schimbă situația vocalei a doua. în sfirşit, **T** de la început, după cît pot vedea, reproduce pe *u* din româneşte, nu pe *o* din latină;

Este neîndoielnic că cele două forme pentru genuri s-au influențat una pe cealaltă: *o* de la feminin se explică prin masculin, lipsa lui *p* la masculin se explică prin feminin (există în slavă şi **Ko\-n£Tpi)**. La fel în româneşte vom exrilica prin influența femininului lipsa lui *p* şi pe *ă* de la masculin (la feminin *ă* putîndu-se explica prin refacere după e de la plural). Nu e indispensabil ca schimbările pomenite să fi avut loc în română prin influență slavă.

Să trecem acum la explicarea formelor române prin latină. P. Skok, BEtSl., X, p. 189, nr. 3, se pronunță contra originii slave a lui *cumătru*. El porneşte de la v. rom. *cn'mătru*, care s-ar explica prin *compater* şi care ar fi provocat refacerea lui *commater* în *co'mmatcr*, cu *a* neaccentuat devenit apoi în mod normal *ă*. (Cît despre forma actuală *cumătru*, ea s-ar explica prin influența derivatelor.) Dar o asemenea influență presupune neapărat că formațiile erau analizabile, şi în cazul acesta tendința normală a limbii era să treacă accentul de pe prefix pe radical.

Puşcariu, DE, III, p. 395, crede că *eu'mătră* a păstrat pe *a* din *commater* (ca şi cum în latineşte ar fi fost *a* scurt). DAA. face o construcție şi mai complicată, pornind şi de la *comma'teri}* care ar fi devenit *cumătră*, şi de la *co'mmatcr*, care ar fi devenit: **coamătră*, după care ambele forme s-ar fi amestecat pentru a da *cu'matră* şi *cumă'tră;* cît despre *cu'mătm*, acesta ar veni de la *co'mpater*.

După Scurtu, p. 254, **compaier* (de ce cu asterisc?) **şi** *commater* au pierdut legătura cu *pater* şi *mater*, pentru ca acestea din urmă dispăruseră în latina balcanică. *Compater* s-a pierdut **şi** a rămas numai *commater*; *-u, -ă* s-au introdus pentru a marca genul; *a* putea deveni *â* numai cînd accentul era pe *o*, deci s-ar fi pornit de la **co'mmater*.

Dar dacă *pater* şi *mater* mai existau în româna primitivă, trebuia să se zică **cupatre, *cximatre*. Dacă nu, atunci trebuia să se ajungă la formele **cumpatrc, *cummatre* (cf. SLG, **loc.** cit.). Egreu de crezut însă că *pater* şi *mater* nu s-au păstrat cîtăva vreme, căci astfel de cuvinte nu dispar brusc.

Accentul pe *u* nu se poate în nici un fel explica în româneşte pornind de la latină. Avînd în silaba următoare grupul „**muta** cum liquida", *co'mpatrem* trebuia neapărat să devină *compa'ircm*. Dar pentru *commater*, cu *a* lung din latină, nici nu avem nevoie de nici o explicație pentru accentul pe *a*, căci era obligatoriu. Adăugarea unui *u* final la masculin şi a unui *a* final la feminin, care constituie o inovație atît în româna cît şi în slavă, se poate uşor explica în ambele limbi, aşa cum **o** face Scurtu, numai începînd din momentul in care *compater* nu mai are urmaşi: dacă pentru masculin şi pentru feminin se foloseşte aceeaşi rădăcină, atunci trebuie neapărat diferențiat sufixul. Se poate vedea o paralelă în *nepoijnepoată* din lat. *nepotem*. în astfel de cazuri s-a putut porni în româneşte de Ia vocativ: *nepote> nepoate* a fost luat drept vocativ (cf. *cumnate* față de *cumnat)* şi s-a refăcut un nominativ *nepot;* la fel de la nominativul ^*cumăire* s-a putut ajunge la *cumătru*.

După părerea mea însă, în cazul de față n-a intervenit atît pluralul (mai curînd vocativul) sau derivatele, cît influența reciprocă a masculinului şi a femininului. Că asemenea cazuri de influență există, ne-o arată exemplul masculinului *maşiifo* creat alături de femininul *maştelia* (Mihăilă, p. 231). Pierderea lui *p* din *compater* se explică prin influența lui *commater',* schimbarea lui *ă* din *commater* în *o*, în slavă, se explică prin influența lui *compater*.

curarisi

După Scriban, ar fi format în româneşte de la *cură*, iar după TDEG ar veni din germană. Este elar totuşi că vine din gr. xoupâpa>, cum e dat în CADE. DA pretinde că e învechit **şi**

că a fost înlocuit eu *a cura.* Poate că această afirmaţie reflectă situaţia mai veche din Transilvania. Dicţionarele elaborate la Bucureşti şi la Iaşi nu sînt de aceeaşi părere cu DA, cu excepţia DLELOşiDLBM(acesta din urmă adaugă şi „ironic"). Adevărul este că *a* cwm nu **86** foloseşte; cine vrea să întrebuinţeze un verb din familia lui *cură* trebuie să spună tot *a curarisi.* Explicaţia este că în franţuzeşte nu este un verb derivat de la *cure.* iar verbul german nu l-am acceptat.

an

Interjecţia cu care se mină boii este *di!,* pronunţat cu *i* prelungit, cum arată DLBM; există şi variantele *äie, de. în* general e lăsat fără etimologie, singur Ciorănescu trimite, ca la o paralelă, la *hi.* într-un caz ca acesta, coincidenţa cu altă limbă nu este o dovadă absolută a originii comune, dar tot trebuie ţinută în seamă. în PCBKE cuvîntul nu e inserat; l-am întîlnit în revista bulgară *Slavjane* (nr. 9, sept. 1973, an. XXIX) sub o caricatură: *duu,* ***GOM,*** *duuu!* EEP îl ia în consideraţie şi îl declară „neclar" în ce priveşte originea. Pare totuşi limpede că e o interjecţie cu caracter onomatopeic, şi desigur una din cele două limbi a împrumutat-o de la cealaltă.

dilijniis

în DLB, s.v. *ostăşesc,* se citează un text din anul 1829, cuprinzînd cuvîntul *âilijans* (pl. *dilijansuri)* „diligentă". Este limpede că vine din ruseşte. L-am notat numai pentru a adăuga un exemplu la lista femininelor franţuzeşti devenite neutre în româneşte pentru că au venit prin rusă (EB, p. 42 urm.).

TDBG explică pe *distra* prin it. *dislrarre.* în mod consecvent ar trebui explicat prin it. *distratto* adjectivul *distrat,* dar pe acesta TDBG nu-1 înregistrează. CADE şi DLBM, ca de atîtea ori, fac un pas înapoi faţă de TDBG şi explică pe *distra* prin fr. *disiraire,* urmaţi de astă dată de DU, de Scriban şi de Ciorănescu. Nici unul din ei nu dă atenţie amănuntelor: după *disiraire* s-a format calcul *distrage,* care mai e folosit şi

azi, şi pe de altă parte nu avem nici un alt exemplu de verb în *-a* format direct pe baza unui verb francez în *-re.*

Ku e mai puţin adevărat că şi explicaţia prin italiană ar avea nevoie de unele lămuriri: *-are* devine în mod normal *-a,* dar ce se întîmplă cu *-arre %* Avem oare exemple sigure de tratamentul -a? Cred că pînă la urmă cele două ipoteze s-ar putea combina într-una singură, adică să credem că s-a pornit de la franceză, dar adaptarea s-a făcut cu ajutorul italianei.

Mai văd însă şi altă explicaţie posibilă. Punctul de plecare va fi fost participiul francez *äisirait,* care, luat după ureche, a fost simţit ca aparţinînd conjugării întii (ca şi cînd ar fi fost scris **äîstre).* De aici a putut fi format rom. *distrat* şi, prin derivare regresivă, *a distra.*

dosea, doască

în EB, p. 91, am discutat originea acestui cuvînt şi am opinat pentru etimologia prin ucraineană. în CL, VIII, p. 294, E, Petrovici îşi arăta preferinţa pentru o origine maghiară (Tamâs nu a înregistrat cuvîntul). în LB, XXII, p. 493, Ion Moise şi A. Vraciu trimit la ser. *dăslca* şi discută eventuala evoluţie semantică, fără să pomenească de dificultăţile fonetice (la Gămulescu nu găsim cuvîntul). Ţinînd seamă de prezenţa termenului în diverse arii româneşti (la atestările notate în EB se mai adaugă BPh., VI, p. 219, din jud. Gorj, *Lex. reg.* I, p. 69, *doască,* de la Oradea, apoi *Lex. reg.* II, p. 83, *doască,* de la Ineu, şi ED, VI, p. 169, *doasca genunehiului* „rotulă", din Oltenia), putem să ne gîndim la o origine multiplă. Dar numai ucraineana şi maghiara pot fi luate în consideraţie, căci ser. *dăslca* nu putea deveni în mod normal în româneşte nici *doscă,* nici *doască.*

După dicţionarele noastre (TDBG, DU, CADE, DLBM, Ciorănescu) vine din magh. *aerele* „trunchi". Singur TDBG pune înainte tc. *direh* „stîlp", iar Scriban face apel atît la **V.B** I. *drekH,* ceh. *drik,* slovac *ărelc,* cît şi la magh. *derelc.* Dar cuvîntul mnghiar, care se potriveşte cel mai bine ca înţeles, e de origine slavă (vezi Barezi, s.v.; Berneker cunoaşte familia *dreku* cu acelaşi înţeles ca în maghiară). Avînd în vedere că în maghiară

s-a introdus, în mod normal, o vocală epentetică, absentă în româneşte, ar fi de crezut că în română cuvîntul vine direct din slavă (cu toate paralelismele invocate de Tamâs în favoarea etimologiei maghiare). Cît priveşte vocala *i,* înloc dee, aceasta s-ar putea explica prin ucraineană, dar o formă ucr. *ărih* nu este atestată. Să mai adăugăm eă expresiile româneşti *în dricul verii, în dricul;.nopții* au un corespondent exact în ungureşte-*(a nyăr ăerelcăn).*

dubeală

Cuvîntul e consemnat ia Scriban sub *ăubălă* „acțiunea de a dubi; substanță puturoasă cu care se dubeşte; epitet ironic unui țăran ori unui bou leneş: *hăis, ăubălă!".* îl mai găsim, sub forma *ăubalâ,* în *Lex. reg.* I, p. 8 (de la Oarei) : „vită mare, mereu nesătulă", iar la p. 113 (de la Bădăuți) : „zeamă în care se tăbăcesc pieile" şi „vită mare şi slabă" ; apoi în M C D, p. 170 (de la Deda), *ăă-te-n dubeală* „ia mai lasă-te, fugi încolo".

Legătura între diversele sensuri a fost de mai înainte observată, dar cred că nu a fost explicaiă cum trebuie. La T D B G, s.v. *dubeală,* găsim observația că argăseala miroase urît, de aceea se zice leneşilor *dubeală,* la fel cu *putoare, pttturos.* La C A D E, sub *ăubală,* citim „om leneş, femeie sau vită leneşă, putoare, puturos (după mirosul pieilor)". Foarte probabil procesul a foBt altul: s-a început cu o imprecație la adresa vitelor, oarecum ,,vedea-te-aş la dubeală", cam aşa cum *talane* înseamnă ,,lovi-te-ar talanul", de unde s-a ajuns la *talan* „cal păcătos". Pentru oameni, *dubală* s-a folosit prin analogie şi numai după ce s-a pierdut legătura de sens cu argăseala.

dnpăei

întîlnim două verbe care au această formă : unul înseamnă „a trage pumni" şi e folosit în Moldova (în afară de dicționare, mai figurează în *Lex. reg.* I, p. 101, din Bădăuți), celalalt este glosat prin „a coase cu găurele" (de asemenea atestat în dicționare; mai putem adăuga : *ăupâci* „a coase mărunt cu mina, mai ales la cioareci, în felul cum se coase cu maşina*V în M C D, p. 282, din Şieu-Măgheruş ; *Lex. reg.* **I,** p. 12, notează: nu verbul, ci substantivul *dupăcele* (de la Sighet), glosat prin.

„punctele cusăturii liniare, cu ață colorată, care dau impresia unei linii punctate").

Primul din cele două verbe, de la T D B G încoace (vezi D U, C A D E), e explicat ca derivat de la *dupae* „lovitură cu pumnul"; acesta din urină c lăsat fără etimologie de T D B G, dar a fost explicat ca derivat de la *ăup* de DU şi Pascu, *Suf.,* p. 191 (de fapt, primul autor care marchează că e vorba de o onomatopee este acad. Iorgu Iordan, B Ph., I, p. 147). C A D E nu s-a mulțumit cu această etimologie şi propune ca punct de plecare un ser. *dupae,* care, dacă exişiă, n-are cum să justifice forma românească (va fi vrut să spună *dupaftl);* Gămulescu nu a acceptat această etimologie, pe drept cuvînt, deoarece e greu de admis un raport stiins intre nordul Moldovei şi Iugoslavia.

Cit despre verbul care. Înseamnă „a coase", Drăgann, D B, Y, p. 304, socoteşte că trebuie comparat cu bg. *dynua* „găuresc", iar sensul „a lovi" ar veni dc la „a coase". Acad. lorsu Iordan, loc. cit., resrnnge pe bună dreptate această ipoteză: „a coase" ar putea fi de la ,,a găuri", dar nu poate ajunge să se transforme în „a bate". Scriban crede, invers decît Drăgann, că de ia „a lovi" s-ar fi ajuns la „a coase",

îndrăznesc să formulez altă explicație prin slavă, deşi n-am găsit nicăieri atestat etimonul la care mă gindese : (ucr. % pol.?) *do-pO'Hti,* de la *siii* „a coase", cu două prefixe, lucru curent în limbile slave; tocmai de aceea cred că e posibil ca derivatul să existe undeva, şi să nu fi fost trecut în dicționare. Găsesc o formă asemănătoare în *năcia* „abroda, a coase în relief, pe o pînză de casă", pe care Maxim St. Mladenov (LB, XXII, p, 123) il apropie de bg. *iiatuim* „a coase" (vezi însă Andrei Avram, LB, XXII, p. 193, care trimite Ia ser. *nacinjali* „a împodobi", după ce Pasca, *GL,* se gindise la înțelesul primitiv de „a începe").

duşi

în *Tend. act.,* p. 86, am inserat cuvîntul *duşi,* pe care l-am explicat ca plural al lui *ăuh,* socotind că *duhuri* este o formă mai nouă, refăcută. îfu mi-a trecut prin gînd că e nevoie de o argumentare în favoarea acestei idei, pînă de curînd, cînd am găsit la Udrescu *a fi în duşii lui, a-şi veni în ăuşi,* puse împreună cu *a vorbi cu duşii ăc pc lume.* Este clar totuşi că în expresia

din, urmă avem participiul lui *a duce.* Am căutat atunci în dicționare şi am găsit în T D B G *duşi buni,* considerat ca participiul lui *a duce;* la C A D E se trimite la v.sl. *fi$yuu,* care e feminin şi înseamnă „răsuflare". D L B M îl explică prin lat. *duşii* (de ce la plural?) „spiriduş", de origine celtică. E greu însă de crezut că un astfel de cuvînt ar fi ajuns pînă la noi. Lucrurile au fost văzute just, după părerea mea, mimai de D U ; şi de Scriban.

* Mi se pare indiscutabil că avem de-a face cu pluralul? de la *duh,* cu valoarea pe care o cunoaştem ; ceea ce ne interesează este forma de plural, dar masculinul mi se pare normal pentru numele unei ființe, fie ea şi supranaturală. Schimbarea lui A în ş nu are de ce să ne surprindă, cf. *monarşt,* plural de la *monarh* (DLB), şi multe altele. Eorma pe care o socotesc ulterioară, *duhuri,* s-a putut răspindi atunci cind *duh* a căpătat sensuri ca „miros", „temperament" etc.

echipier

în publicațiile noastre sportive apare termenul *echipier* eu sensul de „membru al unei echipe sportive". D L B M îl explică prin fi'. *4quipier* (la fel şi D N) . în tinerețe citeam în mod curent publicațiile sportive franceze şi nu l-am intîlnit niciodată. Dicționarul Quillet nu 1-a inserat. Dicționarul Bordas, cel mai recent, îl are, cu sensul de „membru al unei echipe". Convingerea mea este că a fost format în româneşte, prin derivare regresivă de la *coechipier,* care în adevăr e din franțuzeşte (nici acesta nu e în Quillet, ci numai în Bordas, dar l-am întîlnifc în presa din trecut). în româneşte, *echipier* a apărat mai întîi în rubrica sportivă a ziarului „Dimineața", unde în anii 20 au fost lansate multe expresii franceze, ca *ratează de puțin, buturi* etc, sau pseudofranceze. Desigur *echipier,* odată format, a fost util, pentru a nu se repeta prea des cuvîntul *jucător.*

cfjumoii

în limba mai veche se spunea *igumen,* în acord cu originalul neogrec 7)Yo6(iEvoț. Mai tîrziu nu mai apare decît *egumen.* T D B G notează : „cu un e- surprinzător". Scriban se mulțumeşte să noteze că forma neogreacă o continuă pe cea din greaca veche, iar D L B M spune : ,,din ngr. *egmnenos"* (acesta însă.

pineînțeles, nu există). De o influență a pronunțării erasmice nu poate fi vorba, căci *e-* apare din secolul al XVII-lea, într-o vreme cînd nimeni nu pronunța orasmic la noi.

Soluția mi se pare că este să vedem în *egumen* un caz de biperurbanism. în *Tend. act,* p. 38, n. 23, am citat cazul lui *egrasic* pentru *igrasie* (în mod curios, DA vede aici o „hiperlatinizare"); acesta ar putea fi eventual pus în paralelă eu *?economjiconom,* unde forma cu ***i*** reprezintă pronunțarea neogreacă, iar cea cu *e* pronunțarea erasmică. Dar am citat în pasajul pomenit mai sus exemplul lui *ilev* pentru *elev,* care nu este grecesc, şi se pot găsi chiar cuvinte de origine greacă unde în neogreacă se pronunță cu *e : ipistat* în Ioc de *epistat.* De aceea cred că închiderea lui *e* neaccentuat se datorează, cel puțin în unele exemple, unei tendințe româneşti, prezente mai de mult, şi ca o reacție la această tendință au putut apărea pronunțări ca *egumen* în loc de *igumen.*

fabrică

DA, citind limbile din care ar putea ***Yeni*** *fabrică,* adaugă la fr. *fabrigue şil&b. fabrica,* „poate" rus. *$a6piiKa.* Dicționarele următoare (CADE, DLBM), iacind şi aici un pas înapoi, pornesc numai de la franceză, dar cel de-al doilea adaugă şi germ. *Fabrik.* Dar ce facem cu accentul? în Transilvania, unde există *şifabri'că* (exemrjlelaDrsu), serjoate vorbi de origine germană, dar în restul țării nu, şi nici de origine franceză, decît dacă socotim că forma franceză a fost „latinizată". Lucrul acesta s-a petrecut, bineînțeles, cu unele cuvinte, dar e greu de văzut de ce s-ar fi întîmplat cu un termen care de la început a pătruns în limbajul general. Se pune problema de unde a venit prima dată noțiunea. După Drsu, prima atestare e într-o traducere din ruseşte (1785 ; rămasă însă în manuscris), iar a doua, din italieneşte (1795).

Trebuie să observăm însă că <pa(Z7rpL3ia există în neogreacă. Mi se pare neîndoios că în secolul al XYTII-lea cuvîntul a fost ?: cunoscut şi la noi, pe vremea cînd limba străină cea mai răs- " pîndită era greaca. Mai curios este că *Lexiconul de la Buăa* -^(eitat după Ursu) cunoaşte forma ***favrică,*** şi aceasta mi se pare că nu se poate explica decît prin greceşte, dacă o asemenea -formă există în greacă; ar fi explicabilă ca un arhaism cu ***1>*** pentru *b%*

Primul dicționar în care a pătruns acest cuvînt este DLBLC. DLBM îl explica prin/aptt£ plus sufixul *-io.* în primul rînd, nu e vorba de *faptă,* ci *ă&fapt,* în al doilea rind productivitatea lui *-io* în româneşte este încă discutabilă (vezi SLG, p. 395). Trebuie să pornim de la *germ. faMisch,* chiar dacă prezintă nuanțe uşor diferite de ale cuvîntului nostru. Amintesc de *sclavie,* folosit de Sextil Puşcariu, după modelul germanului' *slclavisch.* Dar observ că în rusă există *0aismu>iecKtiit* şi, cum*faptic* s-a raspîndit numai în ultimele decenii, cred că nu poate fi îndepărtată ideea că la crearea lui a contribuit şi modelul rus.

larmue

în *Gl. reg.,* p. 32, citim : *farmae* „distanța dintre vîrful degetului mare şi prima articulație, folosită ca unitate de măsură" (de la Piatra-Î^eamț). Este inserat şi în DA, cu etimologia necunoscută, iar Scriban îl notează, fără nici o explicație, sub *palmac.* Este evident că este o variantă a lui *palmac* < - tc. *parmak* (influențat de *palma,* cum spune Scriban), dar schimbarea lui *p-* în /- poate surprinde. în orice caz, e important să notăm că imediat după cuvîntul discutat, în *Gl. reg,,* urmează, din acelaşi județ, *farm-aelic,* variantă la *parmaclîc,* deci, chiar dacă nu avem explicația schimbării, etimologia este asigurată.

fată

O expresie care aparent nu ridică nici o problemă este *fată-n casă.* Se poate eventual vedea în ea o copie după fr. *femmc ăe chambre.* Totuşi *casă* nu este egal'cu *chambre.* Expresia a putut apărea numai la boierii care aveau numeroase slugi în curte (argați, grădinari etc, bucătari, căci .bucătăria era tot afară din casă). Prin opoziție cu aceştia, femeia care făcea curat în camere a putut fi numită *fatâ-n casă.* Prin urmare TDBG a avut dreptate cînd a inserat expresia la *casă,* nu la *fată.*

fişăraie

Cuvîntul apare la TTdrescu, în expresia *a se fine fişăraie* „a umbla forfota, a se ține în şir unul după altul; a se fofila (eschivîndu-se de la treabă)" ; în *Lex. reg.* I, p. 80 (din Bîmnicu-Yîlcea), *fîrşeraîe* „lucruri mărunte scoase din uz" ; se mai adaugă *fuser* „chiulangiu", din *Lex. reg.* II (Banat), apoi *afuşări* „a face un lucru pe fugă, fără temei" (MCD, p. 173, din Deda, şi p. 210, din Someş-Girruslău). Punctul de plecare trebuie căutat în germană, unde găsim pe de o parte *schelei* „fîțiială", *fasehem* „a zăpăci", pe de altă parte *Pfusclierei* „lucru de rnîntnială", *Pfuscher* „trişor". Se pare că cele două grupuri de cuvinte au fost contopite într-unui' singur.

Hțc, fițărale

Pile este înregistrat în DLBM, în expresia familiară *afaeefiie* „a face mofturi, a se sclifosi" *;fițăraie* apare la TJdrescu, cu sensul de „fasoane, nazuri, mofturi, toane, capricii". Ambele au fost foarte mult folosite, în deceniile trecute, în limbajul familiar bucureştean. Acad. Iorgu Iordan le-a studiat în BPh., YII—YIII, p. 258—260, unde a dat un mare număr de exemple din texte, mai ales pentru cel de-al doilea, şi le-a explicat: *fiță* ar fi la origine numele unui peşte (cu acest sens cuvîntul apare numai sub forma *fiță),* derivat regresiv de la *a fîț-îi,* iar *fițăraie* ar fi derivat de la *fiță.* Se mai adaugă acum derivatul *fîtos* „mofturos" *(Lex. reg.* I, p. 116, din Bucovina), care pare că ar sprijini explicația dată. Totuşi vocalismul creează dificultăți. După părerea mea, la bază este germ. *Fitse* „fleac" şi, de asemenea, diminutivul acestuia, *Pitzlcin.* în argoul bucureştean, la începutul secolului, erau urnite cuvinte de origine germană, introduse eventual de evrei.

nabinet, galmolctă ele.

Am explicat cîndva ca împrumutate din polonă unele dintre cuvintele româneşti care prezintă o variantă cu *g-* în loc de *e-,* avînd în vedere că pronunțarea polonă este cu *g-.* Y. Kiparsky *(Vber etymologische Wo'rierbiicher,* în *Neaphilologische Mitteilungcn,* LX, 1959, p. 224) citează pol. *gabinet, gorset, giemza* (cf. ceh. *Jcamzik),* pe care le explică prin „unsichere

Artikulation der gebenden Sprache" şi adaugă că numai în letonă sînt multe exemple de cuvinte indigene cu acest tratament, (Kîparsky le explică prin „ostseefinnischer Substrat"). Mă gîndesc acum că în româneşte 8ituaţia e mai complicată decît mi se păruse.

.. în primul rînd există cuvinte de origine latină care prezintă unfir-în loc de e-, insuficient explicate pînă acum : *gaură* < **cauula, găun* < **cauo, gratie* < ***Gratis.***

Iată şi exemple de origine turcă (toate datele care urmează provin din DA): *gavanos* < *Jcavanos, gavaz* (şi *eavas)* < *Jcavas, ghebă* < *hebe, gherghir* < *Mrgir, gMabur* ca variantă la *chiabur, eurban, gurban* < *kurban.*

Din neogreacă : *chindisi, gliinăisi* < xsvτw.

Din slavă : *gîlbaş* etc, faţă de rus. *KOJioaca* (sau poate din maghiară?), *goropiştniţă* pentru *coropişniţă, grainic* pentru *crainic* (contaminare cu *grai^.), grilă* pentru *crilă, gujniţă* pentru *cuşniţă.*

Din maghiară : *gocica* pentru *cocica.*

Trec cu vederea cuvintele cu origine multiplă : ***garafă*** şi *carafă* (gr. yapâ^, fr. *carafe), chitară* şi *ghitară* (it. *chitarra* din gr. xt.6dcpa, fr. *guiiare),* căci modificarea fonetică, în aceste cazuri, nu priveşte limba română.

De asemenea nu discut exemplele care prezintă variante create în româneşte (explicaţii se pot găsi, bineînţeles): *chiorăi* şi *gliiorăi* (la bază e o onomatopee, deci există libertate de mişcare, de vreme ce imitaţia sunetelor din natură e aproximativă), *cobaie* şi *gobaie* (etimologie necunoscută).

Sînt şi cazuri de c- în loc de *g-: euşbă* şi *gujbă* < ser. *gu£ba* sau magh. *guzsba* (?; nu a fost acceptat nici de Gămiîescu, nici de Tamâs), *crumpenă* din germ. *Grundbime,* ca să nu mai vorbesc de *cangrenă* (pentru care vezi aici mai su^. p. 33).

Bămîn numeroase exemple de cuvinte relativ recente, venite din germană prin intermediar maghiar sau polon sau chiar direct din germană. Aici nu mai avem dificultăţi de explicare a schimbării lui c- în *g-,* avînd în vedere pronunţarea germană a oclusivelor :

gabinet şi *cabinet* (it. *gabinetto ?), gabrioletă şi cabrioletă, gazin* şi *cazino, garniz* < germ. *Kamies (ăl. reg.,* p. 35), *gMstinâ* şi *castană* (evident, prin magh. *gesztenye), gorset* şi *corset* (în

copilărie am auzit la Bucureşti pronunţarea cu *g-), goiofreanţ* şi *cotofleanţ* < germ. *Kartoffelpflanze, greiţar* şi *creiţar* <germ. *Kreuzer.*

gaz

Dicţionarele noastre nu fac nici o deosebire între înţelesul din chimie şi cel, popular, de „petrol". Ca etimologie .ae dă fr. *gaz* (DA, CADE, Scriban, DLBM), deşi în franţuzeşte **JIU** se foloseşte cuvîntul cu înţelesul de „petrol". Termenul din chimie s-a răspîndit, evident, mai tîrztu decît cel de „petrol", care a dat derivate frecvent întrebuinţate *{găzar, găzarie, gazormtâ),* expresii frazeologice *{doar n-am băut gaz, a arde gazul* etc). Cu sensul de „petrol", cuvîntul circulă în bulgară *(sas),* în turcă *(gaz),* în neogreacă (yxâO) hi ucraineană *(sa3).* BEP ia drept punct de plecare tc *gaz yagi,* calc după amer. *gas oii.* Este adevărat că ţara noastră este de mult o mare producătoare de petrol, deci ar fi de crezut că punctul de plecare pentru limbile balcanice este româna, dar siguranţă nu putem avea în această privinţă. în orice caz trebuie diferenţiate sensurile şi apropiate formele din limbile vecine.

ghilimea

în acord eu teoria prezentată în EB, p. 47—51, ar fi trebuit să presupun că *ghilimea* vine din greceşte, nu din franţuzeşte. Dar în greceşte nu există. Am susţinut deci că trebuie să fie luat direct din franţuzeşte : forma cu *-ea* (nu cu *-eu)* se oxplieă prin aceea că atît în franţuzeşte, cît şi în româneşte, isste mai obişnuit pluralul. De la fr. *guillemets* s-a format pe de o parte *ghilemete* (DA nu are decît *ghilmete,* neîntîlnit astăzi nicăieri), pe de altă parte *ghilimele,* de la care s-a refăcut singularul *ghilimea* (de fapt foarte rar folosit). Atît DA, cît şi DLBM zio: „după franceză", pe cînd DU şi Scriban, corect, „din franceză". Mai curios mi se pare ceea ce găsim în Ciorănescu: „por medio de un sing. sin uso *ghilimea".* în *îndreptar* e numai *ghilimele,* fără singular, dar, de vreme ce cuvîntul denumeşte *in* grup de două semne, e de la sine înţeles că uneori e nevoie de un singular.

Mai greu de justificat este prezența lui *l:* deoarece în nici una din limbile vecine nu găsim un model, trebuie să credem că s-a pornit de la forma franceză scrisă.

jjițîrcă

în CT, 1950, nr. 11—12, p. 40 (din Suceava) citim : *gițîrcă* „instrucție", *gițărui* instruita face instrucție grea şi obositoare, după vechilii: obicei din armată", *giiăruială,* „gițîrcă". La acestea se adaugă *Lex. reg.* II, p. 125, *ghițîreă* şi *Gl. reg.ț* p. 82, *zifîrcă* „exercițiu militar", cu varianta *ghijîrcă,* explicat prin germ. *Bxerzieren* „idem". Personal am auzit in copilărie, de la bucovineni care făcuseră armata în regimul austriac, *ighițîrc.* Substantivul vine de la germ, *JExercitium,* iar verbul: de la germ. *exerzieren.*

Dicționarele noastre citează în general alături formele *grup* şi *grupă* (DU numai *grup),* soeotindu-le pe amîndouă provenite din fr. *groupe,* fără nici o explicație a apariției dubletului ; Scriban porneşte pentru *grup* de la it. *gruppo* şi pentru *grupă* de la fr. *groupe.* în realitate nu se vede nici un motiv pentru care masculinul francez s-ar fi transformat în româneşte în feminin (transformarea femininelor în neutre este în schimb frecventă, vezi EB, p. 42—51). Dar *grupă* apare ca feminin în rusă şi în bulgară, iar punctul de plecare pentru aceste limbi este germ. *Gruppe,* feminin. Pare natural să credem că în româneşte femininul vine din ruseşte, cu atît mai mult cu cit s-a folosit multă vreme ca termen de organizare militară. Ku este exclus ca în unele accepțiuni femininul să vină direct din germană. în schimb nu se vede nici o piedică pentru a explica neutrul prin franceză.

gujbeîder

Cîteva atestări se găsesc la acad. Iorgu Iordan, BPh., IV, p. 180, după cît înțeleg cu sensul de „evreu". în mai multe rînduri l-am auzit pronunțat *bujbeider,* cu înțelesul de „gură-cască"; regretatul Jacques Byck mi-a explicat că e un derivat de la fr. *bouche bee.*

haramnicar

Atestat în Bucovina (LE, S i l, p. 153), cuvîntul este glosat prin „tînăr care umblă cu uratul în seara de Anul Nou". Pare clar că e derivat, nume de agent, de la *Mrapnie,* cu asimilarea *pn> mn [haramnic* e atestat la CADE şi Scriban) : la urat se pocneşte cu biciul.

holodronț

Y. Em. Galan, iu *Bărăganul,* II, p. 291, p. 296 şi 302, foloseşte acest cuvînt, neatestat în dicționare. L-am auzit adesea, în copilărie, în Moldova, cu înțelesul de „golan, coate goale". Originea lui este ucr. *soAodpaifeifu,* cu acelaşi înțeles. DA cunoaşte o variantă *holoăragă* „om înalt" (rom. *golan* are şi acest înțeles, cf. „Eomania", LIII, 1927, p. 384), atestată de A. Tonîiac. Aceasta provine de asemenea din ucraineană, probabil însă prin intermediul țăranilor din nordul țării: ucr. *sojiodpaouii,* cu acelaşi înțeles ca *zojiodpauei\u.* Sînt compuse cu *sojiuil* „gol" şi derivate de la verbul *dpamu* „a rupe în bucăți" : *dpa6* „coate goale", *dpauuii* „rupt".

honioş

Cuvîntul, care înseamnă „murdar", e atestat în MCD, p. 74 (din Yîlcele), fără etimologie, alături de *honioşi* „a se murdări" şi *honioşag,* acesta din urmă explicat prin magh. *iiianyagsâg* „neglijență, nepăsare"; *honioş* apare şi în *Lex. reg.* I, p. 20 (Şomcuta-Mare) şi mi-a fost semnalat de o ascultătoare de radio de la Gherla.

Tamâs socoteşte că *honioş* vine de la magh. *hanyag,* iar consoana finală s-ar' datora influenței unui plural **honioji* de la singularul neatestat *Vioniog.* Mi se pare mai probabil că a fost împrumutat numai derivatul *honioşag,* care se explică nesilit din magh. *hanyagsâg,* iar *honioş* e un derivat regresiv de la acesta.

Ialomița

în E B, p. 103, am presupus ca etimon pentru numele propriu *Ialomița* o formă slavă **jalovinica,* neatestată. O găsesc acum în mai multe doeirmente : de două ori la Lucia Djamo-Diaconiță, *Limba documentelor slavo-române emise în Țara Românească în sec. XIV—XV*;;la,pi 231, A» oycmTa MAOBHHI^K (document din 1421), şi la p. 238, *& ycmU* 6<wsHHUț (document din 1467 ; fără îndoială e vorba tot de *Ialomița);* apoi la Gr. Mihăilă, *Dicționar al limbii române vechi,* p. 151, A° Scintira MAOSUMIE (document din 1507).

imhold

Dicționarele noastre mai vechi nu inserează cuvîntul, primul care îl dă este CADE, sub forma *imbold,* atestat la Basarabeseu (fără indicația precisă). Este explicat just, ca derivat regresiv de la *îmboldi,* iar Scriban, care inserează tot forma *imbold,* adaugă „fals *imbold,* după *impuls".* Cred că explicația e justă (deşi rădăcinile celor două cuvinte nu au nimic comun), dai' nu suficientă. în primul rînd constat că astăzi forma cu *i~* este generală; în al doilea rînd ar trebui adăugat că există tendința de a înlocui pe *în-* cu *in-,* ce e drept în neologisme *(incasa* pentru *încasa, întreprindere* pentru *întreprindere ',* vezi şi *inirepozite). Imbold* nu e simțit ca un cuvînt tradițional, pentru că nu e întrebuințat în limbajul familiar, de aceea se pronunță cu *i-.*

JpostazîL

în DN, *ipostază,* cu varianta *ipostas,* e explicat" prin franceză; în DLBM, *ipostază,* cu varianta înv. *iposias,* vine din slavă (v.sl. HnocTjeK), iar acolo din greacă-, în CADE, *ipostas* (fără varianta *ipostază* !) e din greacă; în DA, *ipostas,* cu.varianta *ipostază,* e din gr. 07c6cTacriq sau din slav. bis. Hnocrdca \ TDBG nu are decît *ipostas,* din greacă; DU numai *ipostas,* fără etimologie; Scriban are *ipostază* din v. gr. ârcoa-am? şi, învechit, *ipostas,* din neogreacă; Ciorănescu, în fine, mai aproape de realitate, are *ipostas* din greacă (sec. XYHI), dublet al lui *hipostază* din franceză, care 1-a înlocuit complet. Terminația şi mai ales accentul pledează pentru originea slavă : din greacă

am fi avut *ipostasis* sau, cel mult, *ipostas.* Este evident apoi că *ipostază* vine din franțuzeşte.

izaltat

în BPh., Y, p. 175, am semnalat pe *zăliat* „nebun", întîlnit în comuna Beviga (Ialomița) şi atestat în culegeri de cuvinte din Teleorman şi Oltenia. L-am explicat atunci prin *exaltat,* încrucişat cu *săltat,* ținind seamă că la Vircol apare forma *izaltat.* Găsesc acum, tot din Oltenia, *izăliat (Lcx. reg.* I, p. 41), iar la Udrescu, *izaltat* (cu varianta *zăliat).* Faptul că *i-* apare în mai multe locuri şi mai ales că în Argeş se pronunță cuvîntul cu *a* neaccentuat aduce, mi se pare, dovada că avem de-a face cu *exaltai.* După cît pot vedea, *săltat* nici nu e atestat cu sensul de „nebun".

înaintaşi

La Udrescu găsim *înaintaşi* cu înțelesul de „ochelari". Cuvîntul mai fusese semnalat de C. Armeami în BPh., IV, p. 135, şi de fapt e cunoscut şi de CADE. Acad. Iorgu Iordan, BPh., IV, p. 181, îl explică prin faptul că „ochelarii stau înaintea ochilor". Semnalez formula de imprecație (glumeață) pe care am auzit-o în tinerețe la Beviga : *să-ți sară rotaşii şi să-ți rămână înaintaşii,* ceea ce însemna „sa orbeşti". Este clar că ochelarii au fost comparați cu caii înaintaşi.

jambirhoc

Aşa se numeşte, în stil familial', o haină veche, proastă. Cu acest înțeles şi sub această formă îmi este cunoscut cuvântul din Muntenia. în culegerile regionale apare sub diverse alte forme şi cu înțelesuri uşor schimbate : *jambilboc* „haină scurtă, confecționată din stofă inferioară (de obicei îmblănită)" la Udrescu (notat şi de acad. Iorgu Iordan, BPh., IX, p. 140); *jambibroc* „haină care nu vine pe corp", *Lest. reg.* I, p. 30 (din Băileşti); *jambulică* „haină cu mîneci de lînă", *Lcx. reg.* I, p. 61 (din Vaslui; poate încrucişat cu *jantilică);* la Bucureşti se aude şi *jandirboc.* Este limpede că ayern de-a face cu forme corupte ale unui neologism neadaptat. Bănuiesc că e vorba de un compus al englezescului *jumper,* care înseamnă propriu-zis

„săritor", apoi „haină pe care o pni cînd sări din pat"; dar în. englezeşte a ajuns să însemne „haină lungă şi largă etc". In dicţionarele engleze nu găsesc decît compusul ***jumper-blouse*** şi pe de altă parte nu am nici o dovadă că termenul a fost folosit la.noi în magazine. L-am văzut însă afişat, acum 14 ani, într-un magazin din. Sofia,:. ***gotceMnepnema,*** diminutiv; PCBKEJ nu-1 inserează, iar EEP are numai forma ***dotceAimp.*** M-am gindit la--un compus ***jumper-coat.*** în orice caz, diversele variante arată că originalul a fost stîlcit, deci nu ne vor impresiona diferenţele fonetice.

îavor

Zăvor, cu înţelesxd de „lighean", e atestat în MCD, p. 77 '• (din Yîlcele),unde e explicat prin magh. ***lavor*** cu acelaşi înţeles. Nu ştiu dacă cuvîntul e atestat în maghiară (Tamâs nu 1-a--' inserat), dar mi se pare neîndoios că în româneşte vine din franceză. Pronunţarea lui ***oa*** ca o, ori de cîte ori e neaccentuat sau în silaba finală, este bine cunoscută in româneşte (vezi BL, III, p. 45—50) şi chiar pronunţarea ***lavor*** este curentă în gura oamenilor mai puţin culţi din Muntenia. Tot prin maghiară, şi tot greşit, este explicată varianta *lâvor* (din Petroşani si Orăştie) în MCD, p. 260.

Maieu

LaScurtu,p.39,găsirn numele de persoană *Maieu,* explicat prin termenul comun *maică,* cu trimitere la IST. A. Constantinescu, p. 315. într-adevăr, găsim acolo punctul de plecare al acestei etimologii greşite (şi cu am explicat greşit, în *N. Pers.,* p. 61, pe *Maieu* prin *mat-* „mamă"). în realitate, *Maieu* este un hipocoristic slav de la un nume care începe cu *Ma- (Manol-. Marin, Matei, Marcu* etc), asemenea cu *Eaicu* de la *Radu, Paicu* de la *Pavel, Staicu* de la *Stan, Ylaicu* de la *Vlad* etc. La fel *Baicu* este, foarte probabil, de la *Ban.*

iiiafiima, năsîJim

La Udrescu găsim cuvîntul ***maftima,*** folosit hi imprecaţii, cu sens neprecizat (a fost omis în DLB). Este, fără îndoială, v. gr. âvâ87]p.i*, trecut prin slavă, unde 0 a devenit *ft,* ea în

maftima, variantă la *matimă* „obiect de studiu" (DLB), sau ca în nume biblice de felul lui *Nafianail. Maftima* apare numai cu -« final, care dă impresia că e articol (aşa notează Udrescu), dar la origine nu e articol, ci parte componentă a sufixului grecesc -[ia (cf. lat. *anathema sii);* tot cu *-a* e şi rus. *au„f)eMa.* Consoana iniţială, *m-,* se datorează poate unei asimilări.

Formele *anaftema, anapima* sînt înregistrate şi în texte mai vechi, vezi DA; *anaftina* se găseşte *mLex.reg.* I, p. 97 (din Bădăuţi: *anaftina,* adj. invar, „greu de convins", *anaftinit* cu care nu te poţi înţelege"). Varianta *natimă* e înregistrata de CADE şi Scriban şi a fost discutată de acad. Iorgu Iordan în SCL, XIV, p. 13, iar varianta *natină a* fost explicată de Maxim SI. Mladenov, în LB, XII, p. 122.

La Udrescu, pe Ungă *natima* „dracul", apare *năsiimire* „născocire, bazaconie... pacoste, fiară, nălucă". în DLB, *nostimi* „a răsări, a se ivi" e dat cu etimologia necimoscută, iar la *năsiimire* nu apare sensul notat de Udrescu. Este, fără îndoială, un derivat de la *anaftina,* unde *s* a înlocuit pe /. Un exemplu ca *nioletele... se năstimeşte în copii din deocheturile strigoilor si moroilor* arată cum se poate face legătura de înţeles .cu „apariţie neaşteptată, nălucă" etc Cred eă şi schimbarea lui / în s, făcîncl să se piardă sentimentul legăturii cu *anatema,* a permis să se ajungă la sensuri pozitive.

maltrata, trata

Dicţionarele noastre explică pe *trata* prin it. *tratiare,* probabil după exemplul dat de TDEG (numai Scriban trimite la franceză şi italiană). Dar *maltrata* nu este la TDEG, de aceea CADE şi Scriban pornesc de la fi', *maltraiter,* iar DLBM zice „după fr. *maltraiter" ;* mai curios este că şi DLB trimite întîi la franceză, şi numai în rîndul al doilea la italiană. Din franceză vin germ. *maltrătieren* şi *trăliercn,* burg. *mpemupaM* şi ***MOA-*** *mpemupaM,* rus. *mpetnupoaamb şiMa-Awnpemupop.amb;* de ce româna singură are în temă un *a*!* Mai cunoaştem şi forma *tratarisi* (atestări la Urau), care ar arăta originea grecească (deşi nu e imposibil să se fi format în româneşte de la *trata,* aşa cum avem pe *plimbarisi* de la *plimba).* Şi Ursu trimite,^ pentru «.originea formei greceşti Tpa-rTapco, la latină şi franceză, nu la italiană, cum era normal. Pare probabil că în româneşte a fost întîi *tratarisi,* din greceşte, apoi *trata,* pentru care nu avem

neapărat nevoie de italiană, of. ***regula,*** format după ***regularisî.*** Pentru variantele ***tracta, tractaţie*** (notate de Ursu), vezi rus. ***mpaumâeamb, mpaKmaiţim.***

murgluolnş

Marghiolaş „intrigant" este explicat de Zorela Creta, în ŞMCE, IV, p. 185, şi de DLB prin *marghiol;* dar acesta diu urmă fiind adjectiv (cu sensul de „şiret"), nu se vede de ce ar măi avea nevoie de un sufix ***-aş.*** Mi se pare mai normal să pornim de la verbul ***marghiolit*** la care s-a adăugat sufixul de nume* de agent.

indian

Cuvînt cunoscut din Moldova, cu înţelesul de „vlăjgan,- munte de om" (lipseşte în DLB). Bămas fără etimologie pînă azi: TDBG, urmat de CADE şi de Scriban, trimite la *medelean „aline* mare", de origine ucraineană, dar forma e greu de explicat. Udrescu prezintă forma *belian,* în expresia ***a*** *creşte cît belianul* „a creşte lung şi deşirat". Dacă admitem că este o variantă- a lui *melian,* am putea socoti că este un exemplu de adăugat la tipul *techer-mecher* (EB, p. 18 şi urm.), şi în acest caz ar trebui să căutăm un etimon începind cu &-. Ar putea fi vorba de un derivat de la *bală* „monstru".

merge

S-au încercat mai multe etimologii pentru *a merge :* BEW (5525), în ediţia întîi, se gîndea la o încrucişare între *meo* şi *pergo,* dar ambele verbe sînt necunoscute în limbile romanice. Candrea (BSP, II, p. 12, cf. şi CDDE), urmat de DLB şi de alte dicţionare, porneşte de la lat. *mergo* „a se scufunda" : înţelesul s-ar fi schimbat în timpul vieţuirii românilor în nrmiţi, unde cel care se depărtează dispare,' din cauza copacilor, a'denivelărilor de teren. Puşcariu, EW, compară alb. *mergoj* „a se îndepărta" şi ataşează ambele verbe la lat. *mergo,* presupunînd pentru schimbarea de înţeles în română seria următoare: „mă scufund"> „dispar"> „măîndepărtez"> „plec"> „merg". Şi această filieră pare foarte complicată şi, ce e mai curios, este că toate dialectele româneşti ar fi trebuit să o parcurgă. Eămîne

însă alăturarea formei albaneze, care într-adevăr trebuie să fie înrudită cu cea română.

C. Daicoviciu, DB, "V, p. 477—478, reproduce o inscripţie latină unde apare fraza *immargebam in guartum ăeămumgue annum,* care ar însemna „mergeam pe anul al 14-lea". Desigur, este o ipoteză, dar, chiar dacă o acceptăm, *immergebam* ar putea însemna „mă scufundam", adică „intram", şi nu e nevoie să fi ajuns la înţelesul de ,,a merge". Aş zice că acest *immargebam* e un derivat de la *margo* „margine", dar se iveşte o mare dificultate în faptul că e verb de conjugarea a treia, care de mult nu mai era productivă.

Puşcariu, *Locul limbii române între limbile romanice,* Bucureşti, 1920, p. 35, explică schimbarea de înţeles, de la latină la română, prin întoarcerea românilor de la munte la cîmpie. Meyer-Lubke, BEW, ed. a 3-a, arată că aceasta nu se potriveşte- pentru albaneză. Giuglea, DB, I, p. 486, atrage atenţia, cu dreptate, asupra faptului că *mergo* are c scurt, care ar fi trebuit să se diftongheze. Un singur lucru rămîne cert: fiind verb de conjugarea a III-a, *merge* nu poate să vină din altă limbă decît din latină.

Pînă astăzi, pe cît ştiu, nimeni nu a atras atenţia asupra asemănării între rom. *merge* şi fi', *marcher.* Acesta din urmă a fost şi el explicat *m* diverse* chipuri. O ipoteză multă vreme acceptată a fost cea pe care o găsim în ultimul rînd la Gamillscheg, EW: lat. *marcare,* derivat de la *marcus* „ciocan" ; sensul primitiv ar fi fost „a marca o cadenţă". Altă ipoteză, emisă de M. Gundermann (ZdW, VIII, p. 120) şi admisă de BEW, 5357, porneşte de la un germanic *marhan,* care ar fi atestat ca termen de comandă militară în latineşte. E. Holthausen, ZrPh., XXXIX, p. 494, socoteşte că *marhan* e neatestat şi foarte îndoielnic. De fapt, Ammianus Marcellinus, XIX, 11, 10, la care se trimite, spune numai că *marha* este strigătul de război al limiganţilor sarmaţi : cum remarcă M. Brlich, ZrPh., XXXIX, p. 204, nimic nu dovedeşte că e un cuvînt germanic, ;nici că avea înţelesul de „a merge". Pe de altă parte, germ. 7tnu devine *ch* în franţuzeşte. Dauzat-Dubois-Mitterand recurg la alt etimon germanic': *mârlcon* „a marca", „a imprima pasul".

Mi se pare că *a merge* şi fr. *marcher* sînt prea aproape unul de altul ca să ne putem permite să neglijăm asemănarea, îf-avem decît să punem alături perechea *{în)Jige* şi fr. *ficher.* Dacă ne hotărîm să reconstruim un lat. **mergo,* acesta ar

putea fi comparat cu skr. *mărgah* „drum". Acest verb latinesc ar fi avut o întrebuinţare mai ales în graiuri rustice şi s-ar fi păstrat în ariile laterale ale latinei.

meserie

De origine necunoscută după DU; la TDBG citim „pare a avea la bază pe *meserere,* căruia i s-a substituit sensul it. *mestiere,* fr. *metier" (meserere'* înseamnă „îndurare", dar se găseşte şi cu înţelesul de „funcţie") : slujbele le dădea domnitorul, care miluia pe dregător. Această explicaţie şi-o însuşeşte CADE, fără să adauge nimic, şi, de asemenea, DLB. Scriban si, după el, DLBM consideră pe *meserie* ca derivat de la *mese'r* „sărac", fără nici un comentariu. Cred că aceasta este explicaţia justă, dar are nevoie de unele lămuriri. M. Secbe, în LB-, XI, p. 70—71, o respinge, cu argumentul că, „cel puţin în orînduirea feudală, situaţia socială a meseriaşului era în orice caz mai bună decît a membrilor altor pături şi clase sociale", revenind la legătura cu *meserere.*

Cred că *meserie* a fost la început situaţia omului sărac, obligat să-şi găsească o profesiune din care să trăiască, în opoziţie_ cu bogătaşul, care nu avea nevoie de aşa ceva. Alta este ambianţa semantică a lui *meşteşug :* acesta a'apărut la începuturile capitalismului, cînd a fi *meşter* începe să fie ceva privit cu admiraţie. întreaga diferenţă între feudalism şi capitalism este concentrată în opoziţia dintre aceste două cuvinte.

mmea

în BELL, XIV, p. 13, Bric P. Harnp discută etimologia lui *mînea* şi este de acord că la bază e lat. *mânere.* Dar, constatind că sensul de „a rămâne într-o anumită stare" c învechit, iar sensul de „a se opri, a poposi" se explică lesne prin cel de „a petrece noaptea", care este dominant în toate perioadele limbii, socoteşte că la un moment dat *mânere* a fost luat drept derivat de la *mane* „inîine", de aceea propune o etimologie dublă: de la *mânere* şi do la *mane.*

Evident, este posibilă o apropiere a lui *mînea* de *mîine,* de vreme ce prin *mînea* se înţelege „a rămîne peste noapte", decipînă dimineaţa. Dar această apropiere, după ghidul autorului, ar fi trebuit să aibă loc într-o fază a limbii cînd *mane*

'i ^.-însemna încă „dimineaţă", nu „mîine", iar sensurile socotite H* vechi se găsesc, totuşi intr-o vreme cînd nu mai apare nici o muia a sensului „dimineaţă".

în al doilea rînd, *a mrnca* are o flexiune arhaică, perfectul fiind *masei,* iar participiul *mas,* ceea ce îl depărtează categoric *m* de *mane.* Dar mai important ini se pare altceva: dacă ar fi v fost înţeles ca derivat de la *mane,* verbul ar fi trebuit să fie -de conjugarea I sau de a TV-a, deoarece de multă vreme nu se mai formau verbe de conjugarea a Il-a, cea mai categoric neproductivă.

Adevărul este că nu c cituşi de puţin un caz izolat de rîfe părăsire a unora dintre sensurile unui cuvînt (mai curînd, in cazul de faţă, am vorbi de „nuanţe").

mlădia, mlădios

Cuvinte explicate simplu îu dicţionare: *în mladia* de Ia sî. *M,\ăfi,-h,* iar *mlădios* de la *în mlădia* (TDBG); *mlădia,* v, *mladă,* *m.* iar acesta de la sl. *mladi (1)* (DU); ambele do la sl. *măxh.* (CADE); *mlădia* de la *mlădiţă,* iar *mlădios* de la *mlădia* (Scriban); *mlădia* şi *mlădia,* de la *mladă,* iar *mlădios* din *mlădiu* (DLBM); *mlădia* de la *mlădiu, mlădios* de la *mlădia,* iar *mlădiu* de la *mladă* (DLB). Dar nu no spune nimeni de unde apare *i.* în româneşte nu există un sufix *-ia.* Atît de la *mladă,* cit şi de la v. sl.' *mdxh.* am fi aşteptat în româneşte un verb **mlădi* (deşi nu e uşor de admis că s-a format un derivat verbal de la un adjectiv'pe care nu-1 avem). Explicarea lui *mlădios* prin *mlădiu* are şi ea un cusur: că *-os* formează adjective de la substantive şi verbe, nu de la adjective (în ce priveşte excepţiile, vezi mai sus, p. 63).

în bulgăreşte, adjectivul *MMid* are şi o formă substanfivată, *MJiadunm.* Dacă aceasta a fost împrumutată în româneşte sub forma *mlădiu,* a putut sta la baza adjectivului *mlădios* şi a verbului *mlădia,* iar mai tîrziu *mlădiu* a putut ajunge să fie întrebuinţat cl însuşi ca adjectiv.

mobilă

Dicţionarele noastre mai vechi nu se interesează de etimologia acestui cuvînt. DLBM, conform obiceiului, trimite 'pur şi simplu la fi", *meuble,* adăugind însă in paranteză şi pe it.

•*mobile.* Nu se interesează nici de diferența de terminație, nici de cea de gen (în ambele limbi romanice la care sîntem trimişi, genul este masculin). Scriban, mai scurt, zice: „după fr.". fu DLB citim: „dinfr. *meuble,* it. *mobilia,* germ. *Mobel",* ceea ce nu rezolvă nimic. în mod surprinzător, CADE nu se referă la franceză, ci deduce pe *mobilă* din adjectivul românesc *mobU,* fără nici un cuvînt de explicație asupra diferenței de accent. Putem însă crede că româna a refăcut pe cont propriu procesul semantic care a dus în alte limbi.de la „mobil" la „mobilă"! Desigur ai- fi o coincidență cel puțin bizară. în ruseşte substantivul e feminin, dar forma lui e *Me6e.ib,* în bulgăreşte e ele asemenea feminin, dar forma e *.we6eji,* Ne mai rămâne numai soluția neogreacă: din masculinul italian a ieşit n. gr. neutru JXO[J.T:LAO, folosit însă mai mult la pdura.1, ^ofi/rc^oc. De aici în româneşte a putut veni atît pluralul *mobile,* cît şi, eventual, singularul *mobilă,* care în momentul de față cîştigă teren asupra, pluralului,

murătoare, muralori

M-am ocupat pentru ultima oară de *murători* în EB, p. 119—120, unde am socotit că am găsit originea exactă a formației, şi anume am identificat sufixul *-toare,* nu *-Uiră,* cum înțelesesem mai înainte. (I. D. lonescu, în BPh., VI, p. 328,. văzuse aici un proces fonetic : *u* accentuat schimbat în o.) Constat acum că nici acolo n-am nimerit adevărata exxdieație. Trebuie să avem în vedere că sufixul *-toare* nu este nicăieri echivalent cu *'-tură,* acesta formînd derivate care arată rezultatul acțiunii sau, în cel mai bun caz, acțiunea însăşi. Din propria mea experiență şi din diversele surse care mi-au stat la dispoziție, am cunoscut numai pluralul *murători,* fără forme articulate, fără adjectiv acordat, ca să-mi pot da seama dacă e masculin sau feminin. Borma de singular am cunoscut-o dintr-o singură atestare (MCD, p. 81, din Vîlcele), cu sensul de „apă sărată".

Am ajuns la altă concepție asupra felului cum trebuie analizat *murători* cînd l-am întîlnit în lucrarea de licență a studentei Badea Anicuța de la Facultatea de filologie din Bucureşti: expresia *pepeni murători,* cu sensul de „castraveți", semnalată din Maramureş. Pentru singrdar, constat acum că mai există şi alte atestări: la CADE, *murătoare* din Mara-

rnureş) ,,apă sărată, saramură" (Ia care Candrea adaugă : **pl.** Oîten. Trans. „legume conservate în saramură, murături"); îTeaha, **p.** 243 : *morâtoare* „apă sărată, oțetită, care **Be** pune **pe** varză de se murează". DLB prezintă ca prim sens „apă sărată naturală", al doilea „saramaură", al treilea „zeamă de murături", unde apare şi nuanța „murătură", iar ca etimologie se dă *mura* -f- suf. *-ătoare.*

% Cred că avem de-a face in realitate cu două cuvinte dife- irite: unul e *murători,* la origine adjectiv, format cu sufixul de nume de agent *-tor* cu valoare pasivă, ca în *vînzâtor* „de :vînzare", *mulgătoare* „de muls" etc. (vezi *N. aVag.,* p. 108); rcelălalt, *murătoare,* cu sensul de „murătură", ar urma săfie femininul adjectivului, acordat cu un substantiv feminin subînțeles, dai* ar putea fi, de asemenea, un nou feminin singular, extras din masculinul plural, mai mult întrebuințat, *murători.* »De fapt, observăm că singularul *murătoare* înseamnă numai „apa în care se murează", dacă nu chiar „apa care murează", deci aici avem într-adevăr sufixul *-toare,* cu valoarea lui obişmiită, activă. în orice caz, sensul de „apă sărată naturală" -nu poate fi decît secundar şi figurat.

ncni-itean

în EB, **p.** 120, în lipsa unei atestări a sl. ***HuapumxHiiMi,*** am explicat pe *negritean* „negru" ca format în româneşte. în :DLB se trimite la rus. *nezpummm.* Ar mai rămîne de lămurit diferența de gen. Adevărul este însă că în rusă există şi diminutivul *neepumenoK* şi adjectivul *uespum.wcKiul,* ceea ce mă rface să cred că, dacă nu în rusă, cel puțin în slavonă va fi existat şi **neBpum.iHttm,* care stă la baza formei româneşti.

ncvăstuiea

Animalul numit astfel poartă în diverse limbi nume derivate de la „femeie" (it. *âonnola,* gr. vu^-raa, magh. *holgy* etc), »deci legătura cu *nevastă* este indiscutabilă. Dar formația mai zicere precizări. TDBG şi DLB socotesc că este un diminutiv format în româneşte de la *nevastă;* DU trimite la v. sl. Hea-k-cruîd, dar acesta ar fi putut servi numai de model; mai bine inspirat, Scriban trimite la bg. *ueeecmy.im* (transcrie însă greşit: *nmiestullca)* şi este urmat de Ciorănescu. Eorma bulgară sea-

mănă mult mai bine cu cea românească. Dar de ce să admitem originea slavă şi nu formarea în româneşte? Pentru că la noi *nevastă* înseamnă numai „soţie", cel mult „femeie măritată", precizare de care numele animahdui nu avea deloc nevoie, pe cînd în limbile slave se poate porni de la sensul de „femeie? tînără".

Să-mi fie îngăduit să vorbesc aici şi de echivalentul latin. *mustela,* rămas fără explicaţie în dicţionarele etimologice. Mi se pare neîndoios că e derivat diminutiv de la adjectivul *mnstus* „tlnăr", de unde avem pe *must.*

oaia

La Udrescu găsim *oafă* „femeie îngălată, mototoală; blontoroagă, lălîie, moafă" (a fost omis în DLR). Este, după toate probabilităţile, scurtat din *eartoafă,* frecvent folosit ÎD limbajul familiar bucureştean în deceniile trecute pentru „bucătăreasă". Ca interpelare se auzea adesea *eartoafă nenorocită!* Este o aluzie la faptul că bucătăresele erau căutate ca metrese r (în special de sergenţii de stradă), pentru că ofereau de mîncare din materialul stăpînului. Se poate compara, pentru sens,; *pîrjoală* „servitoare" (O. Armeanu, BPh., IV, p. 136), *cMftio&x* (id., ib., p. 134; vezi şi Valentin Gr. Chelaru, BPh., XV, p. 113; Iorgu Iordan, BPh., IV, p. 160).

S-ar părea că *moafă,* dat de Udrescu ca definiţie pentru *oafă* şi inserat şi la locul său alfabetic cu definiţia „femeie moale, apatică; mototoală, tălîmbă, bleontoroagă, bleaga" ar fi alt cuvînt, *moaflă* (inserat în DLB), de origine maghiară.

u di colon

Nu numai DU, CADE, DLBM, ci şi DLB explica pe *odicolon* prin fr. *eau de cologne.* Totuşi Scriban făcuse referirea; justă la rus. *odcKOJion.*

orj aţele

A umbla de-a orjatele „a umbla cu nepăsare, fără grijă" (din Măţău-Cîmpulung) e dat în DLB fără etimologie. Vezi totuşi *hărjeate, hărjate* „tăbliţe de joc", explicat în DA prifl-

magh. *liăzsârd* „hazard" *(hâzsârt* la Tamâs). Diferenţele fonetice nu sînt greu de eliminat, iar în ce priveşte înţelesul lucrurile sînt încă şi mai simple.

oxo

în SCL, VII, p. 273, am discutat originea lui *oxo,* dar n-am putut da o referinţă pentru atestarea lui. în EB, p. 121, am reprodus locul unde am găsit cuvîntul, cu traducerea „taci". Găsesc acum în Jean Bart, *Muropolis,* 1933, cuvîntul atestat în două pasaje, iar înţelesul pare să nu fie „taci", ci „gata" :

„Gălăgia izbucni din nou.

— Oxo ! oxo !... afară cu el. Ie-a făcut patria de rîs" (p. 216).

r „—Afară! afară! Oxo! oxo! ho! la ocnă!" (p. 226).

Dacă acesta este înţelesul adevărat, etimologia pe care am propus-o se potriveşte şi mai bine.

pandişpau

Explicat de DU prin tc. *pandespan,* de TDBG prin it. *pan di Bpagna,* de DLBM prin tc. *pandispanya;* Scriban introduce variantele *pantişpan, pandespan* şi porneşte tot de la -citarea. Ciorănescu trimite şi la forma neogreacă -avxearavi, iar DLB se opreşte numai la aceasta. Eorma *nanduumau* este cunoscută şi în bulgară (PCBKE trimite pentru aceasta la franceză !). Eorma cu *ş,* singura curentă în româneşte, se explică -desigur ca hipercorectă, ceea ce înseamnă că trebuie să pornim ^;de la un intermediar grecesc, avînd în vedere că greaca răspîndită la noi reda pe *ş* prin *s.*

pa [Ui tjiu

în SCL, VII, p. 274, ocupîndu-mă de istoria lui *potlogar,* *mwo.* arătat că, după părerea mea, sensul primitiv nu a fost „cel care pune petece la încălţăminte" ; cu această ocazie am vorbit, prin asociaţie de idei, de *papugiu,* explicat de unii ca por-" rdud de la sensul de „cizmar", iar de TDBG ca „cel care păzeşte papucii în vestiar". Scriban crede că s-a pornit de la obiceiul „de a bea la chefuri din fesurile sau din papucii

damelor", ceea cerni se pare încă mai puţin în acord cu sensul actual. Axa presupus in articolul citat ca *papugiu* a fost cel care umbla în papuci, într-o vreme cînd oamenii bine situaţi purtau cizme sau cel puţin ghete.

Văd acum şi altă posibilitate : în BPh., X, p. 9, M. L. Wagner publică note de argou turcesc şi inserează şi pe *panduflaa* „hoţ de buzunar", înţeles la origine ca „om care umblă în papuci, ca să nu i se audă paşii". Este posibil ca *papugiu,* în româneşte, să fi pornit de la aceeaşi idee.

a_pjisa_

în EB, p. 124—126, am discutat originea şi sensurile verbului *a păsa.* La cele spuse acolo trebuie adăugat că *a păsa* ajunge să însemne şi „a fi greu", „a fi împovărat" *:pSsă-i capul ăe parale, Urechiuşi de cerceluşi Şi gîtul de mărgeluşi* (Teodorescu, PP, p. 54).

pică, pichirîsi

Conform sistemului, *pică* „necaz" e explicat prin fr. *pigue*: DU, CADE, la care de astă dată se alătură şi TDBG şi Scriban. Dar în franţuzeşte *pigue* înseamnă „ceartă superficială" şi este puţin folosit, iar în româneşte are şi valoarea de „ură" şi **nu** face impresia unui element prea recent (vezi expresiile **ca** *a purta pică, a avea pică* etc). Ciorănescu porneşte tot de la fr. *pigue,* **dar** admite un intermediar grecesc, Tifota. **în**tr-adevăr, în greceşte există acest cuvînt (e de origine italiană: *pieca),* cu acelaşi înţeles ca în româneşte, deci de aici vine *pică* la noi.

Cu această ocazie să-mi fie îngăduit să mă refer şi la verbul *a se pichirîsi* „a se simţi jignit", pe care în BL, IT, p. 108, l-am explicat prin gr. mxpfeo „a amărî", destul de diferit **ca senB.** Punctul de plecare just: gr. Trtxapw (din it. *piecare),* aor.: E7«xccpitTa, este dat de DLB (deşi, îu mod curios, pentru *picaj-* din aceeaşi familie, acelaşi dicţionar porneşte de la **germ**** *Fiicei}.* Eorma aşteptată în româneşte este *picarisi,* care, dealtfel, este atestată; *pichirîsi* se explică, desigur, prin asi-, milare. **în** orice caz, această ipoteză mi se pare mai verosimilă, decît cea propusă de Scriban: fr. *piguer* cu sufixul *-irisi.*

picior

La Udrescu, s. v. *picior, găsim* expresia *nu stă lumea-ntr-un picior,* cu exemplul: *Ei şi ce; ăe nu ni-o lua, nu stă lumea-ntr-un picior.* Bămîne de văzut dacă mi e o greşeală de înregistrare sau de tipar, căci altminteri e clar că a fost transformată formula *nu stă lumea-ntr-un fecior,* folosită într-un cîntec popu**lar.** S-a pronunţat desigur *ficior,* iar verbul *a sta* a **atras ideea** de *picior.*

Toate dicţionarele noastre (inclusiv DLBM) îl explică **prin** lat. **piîla,* socotit în general ca sincopat *din pilula.* Sumai Ciorănescu scrie cuvîntul fără asterisc, pentru că e atestat în Du Cange. Evident însă că prezenţa în latinitatea evului mediu **nu** are cum să ne ajute pe noi. Am arătat în *Les consonnes g&minees en latin* Paris, 1929, p. 196, că *pilla* e atestat în antichitate, iar la p. 51, că această formă nu provine din *pilula,* ci este o variantă expresivă a lui *pila.*

poghibală

între dicţionare nu sînt divergenţe prea mari cu privire **la** etimologia acestui cuvînt. După DU, care declară originea necunoscută, TDBG trimite la bg. *noauâejtb* „pierzare", ser. *pogibej, pogibeo* „primejdie", CADE la ucr. *nozuSejih* „prăpăd", = Scriban la rus. *nosu6aji-o,* participiul lui *noauâamb,* dar **şi** Ia rus., **ucr.** *nosu6ejib, hg.nosudeji* „moarte, ruină", iar DLBM la **ucr.** *noeyâejih,* rus. *noeuâejib,* Ciorănescu la rusă, bulgară, sîrbă **(a** scăpat dicţionarelor **mai** noi nota **mea din** BL, III, p. 35—37, **în** care combăteam aceste explicaţii). **în** primul rînd, **înţeleBul** nu se potriveşte prea bine, căci *poghibală* înseamnă „puşlama" (vezi şi *Lew. reg.* II, p. 121 „om (sau animal) foarte slab"), dar găsim în CV, 1950, nr. 4, p. 44 (din comuna Ţepu), *poghibală* cu înţelesul de „rămăşiţă de la snopii de cereale fără spic", prin urmare înţelesul primitiv de „pagubă" pare asigurat. Mai serioase sînt dificultăţile formale.

Accentul în cuvintele slave este pe *i;* chiar dacă admitem o deplasare pe silaba următoare, încă nu se justifică schimbarea Iui eîn *a;* participiul rusesc *noeaâaji'b,* dacă a existat (pârtiei-

pini actual e *noeuo),* diferă ca sena; forma ucraineană, cea mai indicată din punctul de vedere geografic (în româneşte cuvîntul e cunoscut din Moldova), se pronunţă cu *h,* nu cu *g.* în realitate/.-^ **limbile** slave nu apare nicăieri derivatul de care avem **nevoie** (totuşi Semcinski, p. 96, admite originea ucraineană).

5 ,. S-ar putea crede că avem aici o formaţie românească cu **Bufixul** -eraZct, pronunţat regional *-alâ;* această ipoteză are puţine **şanse** de a fi acceptată, în primul rînd pentru că nu există un verb **pogMbi* (să presupunem că acest verb a existat, **şi** a fost eliminat de concurenţa lui *păgubi,* sau să vedem în *poghibălâ* un derivat de la *păgubi,* influenţat de sl. *noauâamb* ?); în al doilea rînd pentru că ne-am aştepta ca măcar cu totul accidental să apară undeva şi o formă cu *-eală.* Absenţa totală a acesteia mă face să cred că am avut dreptate cînd am susţinut (SCL, VII, p. 272) că la baza sufixului nostru este slavul *-adio.* Puteni oare presupune că a existat un sl. **pogibaălo,* păstrat numai în româneşte?

pomană

Toate dicţionarele noastre explică substantivul *pomană* ca provenind din v. sl. noAvfcHTi. Dar cum se justifică schimbarea terminaţiei şi, implicit, a genului? Mi se pare neîndoielnic că *pomană* este un derivat postverbal format în româneşte de la *pomeni* (de fapt această explicaţie a fost indicată de G. Mihăilă, p. 146), aşa cum avem sute de exemple: *cătrană* din *cătrăni, dojana* de la *dojeni, goană* de la *goni, Mrjoană* de la *Mrjoni, pripoană* de, la *priponi, zvoană* de la *zvoni,* pentru a nu cita decît exemple provenite de la verbe în *-ni.* Ipoteza propusă găseşte o confirmare în faptul că *pomană* a fost împrumutat din română în sîrbă, btdgară şi ucraineană.

prăjina

Cuvîntul e explicat prin v. sl. np^iKHHd „Stânge" de Bihan, WJb., V, p. 328, explicaţie admisă de TDBG, care adaugă şa ceh. *pru&ina* „arc", apoi de Puşcariu, DB, I, 241, de CADE, de Ciorănescu (care dă şi varianta bulgară *mpotcuna).* DD tri- < mite la bg. *prăjina,* iar Scriban la v. si. nps>KHna „prăjină", ceh. *pruSina,* magh. *porong.* Dar de ce să recurgem la cehă, cînd forma *npyDicima* e bine atestată în rusă şi în ucraineană? Humai că nu este clar cum *pruS-* a putut da în româneşte *prăj-,* iar bulgara nu pare să cunoască o formă cu *ă,* dicţionarele bulgare nu insereazâ decît forma *npyotcima* „arc". Miklosich cunoaşte cuvîntul np^îHHa „novella tritici grana", unde presupune că ar trebui citit npdHieHTvi.

Cuvintele slave au la bază sensul „elastic", pe care îl găsim în rus. *ynpyeuu,* ser. *pruziv.* Eorma lor de bază trebuie să fi fost **prog-,* pentru care vezi Walde-Pokorny, II, p. 675. în acest caz, bg. *npyoicuna* trebuie să fie împrumutat din rusă sau din sîrbă, iar forma autentică bulgară a trebuit să fie *npyoicuna.* Prezenţa acestei forme în româneşte, unde nu se poate explica decît prin bulgară, constituie o dovadă că bulgara a avut-o într-adevăr. De la înţelesul de „obiect elastic" se poate trece uşor la cel de „arc" pe de o parte, la cel de „prăjină" pe de altă parte.

jireiă^

Formă .scurtată pentru *preferam,* numele unui joc de cărţi. TDEG şi, după el, CADE, o explică prin bulgară, unde apare aceeaşi formă. PCEKE insereazâ cuvîntul *npafm,* fără nici o explicaţie etimologică, ceea ce pare a denota că îl consideră format în bulgăreşte. Dar în general noi n-am luat jocurile de cărţi de la buigari; avînd în vedere că **7cpe<p«** este cunoscut în greacă, mi se pare clar că acolo vom găsi originea formei -noastre scurtate, ca şi a celei bulgăreşti.

prefecior

în EE, p, 130, am explicat pe *prefeetoriţă* prin *prefectură* (notez acum *că prefectoriţă* e atestat şi la Gh. Brăescu, *La clubul decavaţilor,* Biblioteca pentru toţi, 1965, p. 118; 130 *y* 131, deci formaţia nu e chiar atît de rară cum s-ar fi putut părea).

în LB, XVIII, p. 485—486, am revenit asupra problemei: întîlnind masculinul *prefector,* am socotit că acesta trebuie să „ fie luat ca punct de plecare pentru feminin. Ideea mea a fost că s-au copiat formaţiile ca *director, inspector,*

în SCL, XXIV, p. 42, acad. Iorgu Iordan notează forma de feminin *prefectoreasă* şi, fără a se referi la observaţiile mele

{fie că i-au scăpat, fie că nu le-a acordat interes), porneşte de Ia *ăoctorească,* analizat ca *doct--orească.* Se pune însă întrebarea cît de veche poate fi această din urmă formaţie, avînd în vedere că femei doctori nu am avut în trecut, iar dacă se urmărea să fie desemnată o babă care dădea leacuri se recurgea Ia forma *ăoftoroaie.*

Problema, vechimii se pune însă şi pentru masculinul *prefector,* careapare cel puţin în două documente veehi (din; anii 1777 şi 17.84)*; consemnate în „XJricariul^? şi citate în D L B manuscris). îm aceste condiţii mi se pare clar că nu trebuie-să pornim de la feminin'pentni a explica adăugarea elemen^tului *-or.*

prohibi

Yerbul acesta e explicat de CADE *şi* DLBM prin fr. *prohiber,* în timp ce Scriban porneşte de la it. *proibire.* Atmosfera semantică nu justifică deloc un punct de plecare italian (şi de unde aapămt *hl).* Dar, în ultimele două secole, verbele latine de conjugarea a doua şi a treia, împrumutate şi „regularizate" în româneşte, au trecut la conjugarea *mtii(diviza, poseda, preceda, repeta* etc). Aşa s-a întîmplat şi cu *exhiba* şi *inhiba.* De ce, din aceeaşi rădăcină, avem pe *prohibi,* oarecum izolat ca verb de conjugarea a patra?

Mai răspîndite îu cazul tuturor celor trei verbe formate de la lat. *habere* au fost şi sînt substantivele abstracte : *exhibiţie, inhibiţie, prohibiţie* şi de asemenea adjectivul *prohibitiv.* De aceea sînt convins că în româneşte *prohibi* nu este împrumutat, ci refăcut din *prohibiţie,* după modelul *inveslijinvestiţie,* eventual din *prohibitiv.*

_ Dar de ce avem *exhiba, inhiba* şi nu, după acelaşi model, **exMbi, Hnhibi^ A exhiba* este un cuvînt livresc, puţin folosit, în timp ce *exhibiţie,* fie şi rău pronunţat *(esohibiţie),* **e3te** curent în toate stilurile. Dar între ele este o serioasă diferenţă de înţeles lexical:^ *exhiba* înseamnă „a prezenta (un act etc)", pe cînd *exhibiţie* e echivalent cu *jonglerie, scamatorie* (luate în sens depreciativ). *A inhiba* şi *inhibiţie* nu circulă decît în stilul ştiinţific De aceea cred că toate aceste patru cuvinte au fost împrumutate, fiecare în parte, din franţuzeşte. *Prohibiţie, prohibitiv* şi *prohibi,* dimpotrivă, Bînt cunoscute îu cercuri mai largi, sensul rădăcinii fiind acelaşi la toate trei. Mi se pare lucn

uşor de demonstrat că substantivul a apărut în româneşte înaintea verbului. S-a putut spune că un lucru este *oprit* sau *interzis,* dar *oprire* şi chiar *interzicere* nu exprima destul de clar ideea pentru care a fost împrumutat termenul *prohibiţie.* Dnpă ce acesta s-a răspîndit, a devenit normal să se folosească alături şi un verb din aceeaşi familie.

pui de bleau

La TTdrescu găsim expresia (s. v. *bleau) a face {cuiva) un pui de bleau* „a nu-i face nimic, a-1 păcăli". Am semnalat din comuna Beviga formula *a face la bleav* „a tremura de frig" (BPh., V, 159; vezi şi la Udrescu, cu aceeaşi valoare, *a face {la) bleauri).* Bănuiesc că *pui,* în expresia citată, *a* apărut aici prin confuzie (poate intenţionată) în lec de *cui,* vezi *a face cuie* (BPh., ibid.): s-au putut încrucişa cele două expresii, *âface la bleau* şi *a face cuie,* deşi pentru sens ar trebui desigur să ne referim la valoarea slabă a cuielor de tablă (vezi în DA, s. v. *bleau, a face cttie de bleau* „a tremura").

După ce am redactat rîndurile precedente, am găsit, tot la Udrescu, s. v. *cui,* expresia *a face cuiva un cui de bleau* „a păcăli {pe cineva), a nu-i face nimic". Aceasta pe de o parte confirmă ideea pe care am exprimat-o mai sus, dar pe de altă parte poate duce la părerea că totul se reduce la o greşeală de transcriere sau de tipar. împotriva acestei ultime ipoteze vor^beşte faptul că sub *face* expresia reapare, tot cu *pui.*

Cred ca se zice *a face un pui de bine,* iar *un pui de* &Zea« ar constitui o „deraiere".

puşcă

Expresia *gol puşcă* nu e explicată în dicţionare, deşi pare clar că înseamnă „gol cum e puşca", aceasta neavînd nici un fel de învelitoare (DU chiar citează formula *gol ca o puşcă,* pentru care nu ştiu dacă există referinţe). Dar expresia există şi în bulgăreşte, unde se zice, indiferent, *zoJI namo moma* sau *soJL Kamo nyuiKa* şi pare probabil că aici este punctul de plecare (de observat că în bulgăreşte nu se suprimă prepoziţia).

rablnni

în BL, VII, p. 122, şi, mai pe larg, în BL, XIV, p. 110, am explicat pe *rablagiu* prin *rablă,* poate sub influenţa lui *damblagiu.* Am arătat acolo că s-a format şi un.verb, *a se rablagi,* care/sub influenţa lui *bleg, a,* fost transformat în *reblegî.* Cîtevâ -adaosuri sînt necesare. Mai întîi atestări: *rablagit,* Ia acad. Iorgu Iordan, SCL, XXIV, p. 713. în DLBM se adaugă variantele *rablagi, răblăgiu; rablagi* apare şi la Udrescu, s. v. *ştiolf.* Tot la Udrescu găsim şi *rebleagă, reblegiiură* şi *rebeagă;* pe care îl întîlnim şi în *Zex. reg.* II, p. 71 (din Boşiorii de Vede).; Pe cît se pare, nu e numai încrucişare cu *bleg,* ci, aşa cum presupuneam în articolul citat din BL, XIV, şi cu *rebegi,* a cărui origine nu e clară : CADE îl explică prin niagh. *rebegni,* ceea ce, pe drept cuvînt, nu a găsit asentimentul lui Tamâs. Mai semnalez, în sfîrşit, varianta *răblări,* BL, IV, p. GS.

răsărea, răsărita etc.

Humele *floarea soarelui* este fără îndoială vechi în limbă; el corespunde exact numelui grecesc adoptat în terminologia botanică, *heliantlios.* Dar a fost adesea transformat prin procese fonetice sau prin etimologie populară: *soarea soarelui, sora soarelui, răsărea soarelui, răsărita soarelui, râsoare, răsare, rosoare, răsărită;* vezi *răsare,* OV, 1951, 1, p. 36 şi, tot acolo (p. 37), *soreancă, sorieă* (de la Boşiorii de Vede); *râsoare,* glosat prin „răsărită", *Gl. reg.,* p. 59 (de la Hîrlău).

Dicţionarele nu şi-au pus problema originii acestor forme. După cît am impresia, *soarea* a ieşit din *floarea* sub influenţa atributului, *soarelui;* nefiind însă clar ce înseamnă, a fost transformat, prin etimologie populară, pe de o parte în *sora,* pe de alta în *răsărea;* acesta din urmă însă nu face impresia unui substantiv normal format în româneşte, de la verbul *a răsări,* de aceea a fost înlocuit cu derivatul *răsărita.* Poate însă c& *râsoare* e din *(floa)re(a) soarelui* şi de aici ar putea veni *răsare, răsoare.*

roşcovan

Pentru etimologie, TDRG trimite la *roşcat,* fără altă explicaţie; DU, CADE (şi după el, ca de obicei, DLRM) consideră pe *roşcovan* ca derivat de la *roşcă* (acesta din urmă e ca şi necunoscut, pe cînd *roşcovan* e general); Scriban porneşte de la *roşcat,* care ar fi fost influenţat de *roşcovă* sau de *beţivan (?),** Ciorănescu propune o încrucişare a numelui de plantă *rîşcov* cu *roşit.* Mi se pare mult mai normal să pornim de la *roşcovă,* care are culoarea roşie, deşi asemănarea de formă cu adjectivul *roşii* e accidentală.

în EB, p. 38 şi urm., am discutat situaţia dimmutivelor de felul lui *doniciţă* de Ia *doniţă* şi am ajuns la concluzia că s-a evitat repetarea consoanei *f.* Iată acum alt tip de modificare a temei: *sălbatică* în loc de *săXbătieuţă,* inserat fără nici o explicaţie de CADE după Ispirescu; mai găsesc în DLB, s. v. *mezin,* sensul 4, *sclbăţică* din Alecsandri, PP, 14. Aici nu mai poate fi vorba de disimilare, ci numai de metateză şi scurtare, dar nu mi se pare exclus ca modelul să-1 fi oferit exemplele de tipul lui *ăonicuţâ.*

sfjiiăios. vîrlos

Sănătos a fost explicat, corect după părerea mea, de DU, ca format regresiv din *sănătate.* Apoi a intervenit Candrea, în *Consonantismid,* p. 27—28, pentru a reconstrui un lat. **smiiiosîis,* pornind de la compararea cu câteva forme dialectale italiene şi franceze şi cu una albaneză. Explicaţia aceasta a fost adoptată de Puşcariu, EW (şi de TDBG-, BEW), care o completează astfel: „pentru **sanîiatosus",* formă reconstruită la puterea a doua (cu care CADE se arată de acord). DLBM. totuşi rămîne la formula lat. **sanitosus* < *sanus* (cu ce sufix?). Scriban notează, destul de puţin clar, mlat. şi viat. *saniiosus,* fără asterisc.

Pentru a da pondere etimologiei alese, mai mulţi autori pun în paralelă explicarea lui *vîrtos.* Şi aici DU porneşte de la română, văzînd în *vîrtos* un derivat regresiv de la *virtute,* in timp ce Puşcariu, EW (urmat de TDBG), reconstruieşte un rom. **vîrtutos,* derivat de la *vîrtuie.* Densusianu, Hdlr, I, p. 195, ia ca punct de plecare lat. *uirtuosus* (care în latina vulgară ar fi ajuns să caracterizeze forţa fizică); Puşcariu, loc. cit., contestă existenţa cuvîntului latin (e mai puţin acceptabil decît **sani-*

tatosus ?), care nici n-ar corespunde regulilor de formare a cuvintelor in latineşte, în R E W *vîrtos* nu e inserat, dar etimologia propusă de Densusianu este admisă de Scriban, de Ciorănescu şi de D L R M ; Acesta din urmă agrementează însă pe *uirtuosus* cu un asterisc, deşi acad. Iorgu Iordan arătase în *Diftongarea...* că termenul e atestat în latineşte. C A D E, mai curajos, construieşte (s. v. *sănătos)* un lat. **uirtutosus* (acesta, într-adevăr, contravine regulilor de formare a cuvintelor în limba latină, căci nu există nici un exemplu de formaţie in *-tutosus* sau *-tatosus.* Mai adaug că Ernout-Meillet >au avut grijă să arate că pentru un derivat de felul lui *calamitosus,* de la *calamitas,* nu e nevoie să presupunem un intermediar **calamitatosus).* Un ultim amămint: sensul de „putere" nu a apărut in latina vulgară, ci e cel primitiv al cuvîntului *ttirtus.*

sărbuşeâ

Este numele unui fel de ciorbă subţire, obişnuită în Moldova (TDEG, C A D E; *Lex. reg.* I, p. 117, din Bucovina; la G.Istrate, BPh.,IV,p. 75,varianta*solbuşcă,*dinNepos). T D E G şi C A D E nu dau nici o etimologie, DU crede că e vorba de *ciorbă sîrbească* (în nordul ţării ?), iar Scriban porneşte de la *sarbâd.* Semcinski propune să se compare ucr. *cbopGamu* ,,a sorbi". în cartea lui Zakrutkin, *Staniţa plutitoare,* Ed. Tiner. (f.d.), p. 101, găsesc cuvîntul *şarbă* „numele căzăcescal ciorbei de peşte" ; nu l-am putut identifica nici în dicţionarele ruseşti, nici în cele ucrainene, totuşi cred ca ar trebui avut în vedere la stabilirea originii lui *sărbuşcâ.*

serîrifjhiţă

Din copilărie îmi e foarte cunoscută forma rustică, folosită în Moldova, *scrîngMfâ* (cu accentul pe *î)* pentru *scrumbie.* T D B G inserează pe de o parte forma *scrîmbie,* pe de alta *scrîmbi'ţă* (pe care n-am auzit-o niciodată pronunţată). Cred că pentru explicarea acestor forme trebuie să pornim de la o apropiere cu numele de peşti *rî'biţă, rî'bghiţă rî'mghiţâj* pentru; care vezi Eelicia Şerban, OL, X V , p. 290—291.

ser o urnim

Cuvîntul apare Ia Creangă: *scroambe* „cizme vechi, grosolane". T D B G adaugă, fără referinţe, formele *scrabă, scroabă.* Astăzi mai putem alătura pe *sorab* „bocanc rău",-iea;. *reg.* I, p. 108 (de la Rădăuţi); fiind inserat între cuvintele care încep ; cu *ş,* trebuie să credem că a fost greşit tipărit în loc de *şcrab;* mai curios e că e masculin. DU explică pe *scroambă* prin *scrombăi* „a bătători", iar Bogrea, DE, IV, p. 489, şi C A D E, prin . rtcr. *luupao* „gheată uzată, scîleiată" (cf. *tUKpao(a)* la Semcinski). S-ar părea că prin aceasta discuţia e încheiată, dar Scriban, care admite pentru masculinul *scrab* etimologia ucraineană, iar pe *scroambă* îl consideră variantă a lui *scrab,* trimite şi la *scarp, scarpă, şcarp,* care ar veni din it. *scarpa,* printr-un intermediar neogrec. în BL, HI, p. 47, am explicat pe *scrabă* din *scroambă* (este însă evident că şi contrariul e posibil), pe care l-am pus în legătură cu *scrobi.* Mi se pare acum foarte probabil că trebuie să combinăm explicaţiile : fie că pornim de la ucraineană, şi atunci explicăm pe *s-* prin *scrobi,* fie că *-pornim* de la *scrobi,* şi atunci ş- se datorează influenţei ucrainene. în ce priveşte fonetica, trebuie să ţinem seamă şi de faptul că e vorba de un termen expresiv, care a putut suferi diferite modificări neconforme cu legile fonetice. Genul masculin arată că originalul a fost primit la plural.

seca

în expresii ca *mă seacă la inimă,* Candrea, GS, VI, p. 325, a văzut verbul latin *seco* „a tăia", socotind că paralela *a tăia la inimă* constituie un puternic argument în favoarea ideii sale. A fost urmat de acad, Iorgu Iordan, L B, X X I, p. 183, şi de Ciorănescu şi aprobat de Eloilca Dimitrescu, în volumul *I.-A. Candrea, lingvist şi filolog,* Bucureşti, 1974, p. 44. Din punctul de vedere semantic, nu există nici o obiecţie. Dar lat. *; seco* are *e* scurt, ceea ce înseamnă că ar fi trebuit să se diftongheze, rezultatul in româneşte neputînd fi decît **şec-.* Deoarece nu putem explica păstrarea lui s-, vom rămîne la vechea explicaţie : avem de-a face cu verbul *a seca,* paralel cu *sec* (lat. *siccus, siceare).*

s in nur

în EB,. p. 139, am explicat pe *singur, cu* înţelesul de „dumneata" (atestat pe la Dorohoi) ea un cale după magh. *maga,* care are ambele înţelesuri. Trăiau Costa îmi atrage atenţia ca e puţin probabil sa avem o influenţă maghiară la Dorohoi şi că e mult mai acceptabilă explicaţia prin rus. ***COM,*** care de asemenea are ambele sensuri. Evident, are dreptate.

sortiment

Primul dicţionar care înregistrează acest cuvînt este DLBLO, dar a fost consemnat în 1939 de acad. Iorgu Iordan în BPh., VI, p. 24. De mai înainte exista însă *asortiment,* pe care s-a putut grefa folosirea lui *sortiment.* Acesta este definit ca „ansamblu de mărfuri care fac parte din acelaşi sort" şi a fost explicat de acad. Iorgu Iordan prin germ. *Sortiment,* cu referire şi la fr. *assortiment,* it, *[as)sortimento.* Aş avea de făcut o singură rezervă: sensul cuvîntului german (după *JPremăwortcroucli)* este „mărfuri aranjate după sorturi" ; „colecţie de eşantioane"; „librărie", deci destul de diferit de cel românesc. Cuvîntul apare şi în ruseşte, unde e exph'cat prin fr. *assortiment.* Mi se pare clar că rus. *copmuMenm* vine din germană (unde dealtfel există şi *Assortiment).* Dacă în româneşte n-am avea atestarea din 1939, n-aş avea nici o îndoială că la noi *sortiment* a venit din rusă, dar aşa nu pot spune decît că a fost consolidat prin influenţa rusă. în orice caz, în română s-a întîlnit cu *sort,* care de asemenea nu figurează în dicţionarele anterioare lui DLELC, dar este sigur anterior celui de-al doilea război mondial şi poate chiar e din secolul trecut. Xici acesta nu pare să vină din franţuzeşte, cum spune DLEM, ci din ruseşte (EB, p. 44), şi e foarte probabil că vorbitorii consideră pe *sortiment* ca un derivat de la *sort.*

In Tsr«S aZfi ^"^0iet" 6 inserat Pentru Prima .oară în DU fanare
la .Negruzzi), fără etimoWîp T,n ÔAT^T? „ -~ ţ«apare

porneşte de la it. *spaletta,* mai apropiat din punct de vedere formal, dar rărnîne neexplicată diferenţa de gen; apoi e puţin probabil ca în secolul trecut să se fi împrumutat din italiană un termen militar. în greceşte există sTraUr-ro, care corespunde perfect formei româneşti, dar e tradus prin „şal" (care de fapt se pune pe umeri, deci diferenţa de înţeles nu e prea mare).

şmecher

TDBG- constată : „concordă din punctul de vedere fonetic cu germ. *Sclimeclcer".* CADE porneşte, evident greşit, de la germ. *SchmeichXer,* refăcut după germ. *Schmeclcer;* DU, de la germ. *Schmecker* „om care încearcă băuturile"; mai curînd ar trebui să avem în vedere înţelesul „om căruia îi plac mîncările fine", cum propune Scriban, Cuvîntul există ***şi*** în bulgăreşte, exact sub aceeaşi formă, cu numeroase derivate ca ***uiMetcepus, utMeKepjVbK,*** iar PCBKE îl consideră provenit din germană. Mi se pare însă exclus ca cele două limbi vecine, româna şi bulgara, să fi împrumutat independent una de alta acest cuvînt cu exact aceeaşi formă şi acelaşi înţeles. Poziţia geografica ar indica româna ca intermediar între germană şi bulgară (poate totuşi situaţia contrară ne întîmpină la *spe?-ţ,* vezi EB>, p. 151—152). în favoarea românei vorbeşte încă un element r româna a cunoscut un cuvînt *teşmee* „înşelătorie", de origine turcă*, singurul care îl inserează şi care dă şi etimologia este Scriban (copiat de DLBM). Este însă cunoscut *teşmeclierie* (Ia exemplele din Alecsandri, citate de Tiktin, trebuie adăugat unul din Matei Millo, *Baba Rîrca,* la Al. Kicuîescu, *Primii noştri dramaturgi,* p. 374). Singurul care încearcă o explicaţie este iarăşi Scriban, care socoteşte că *teşmeclierie* ar fi derivat din *teşmee* sub influenţa lui *şmecherie.* Mi se pare mult mai probabil contrariul: *teşmeclierie,* care e mai vechi, derivat de la *teşmee,* a devenit într-un fel oarecare *şmecherie,* sau, în cel mai bun caz, a avut influenţă asupra lui *şmecherie* dacă acesta e de origine germană. Ar însemna in primul rînd că *şmecher* e derivat regresiv din *şmecherie,* iar în al doilea rînd că bulgara, care nu pare să cunoască pe *ieşmec,* a luat pe *uiMenep* din româneşte.

şpagă

Cuvînt folosit cu aceeaşi valoare ca *sper}.* A fost semnalat de Valentin Gr. Chelaru, BPh., IV, p. 128, care, după o sugestie dată de acad. Iorgu Iordan, îl explică prin *şpaga,* adică „ţe-_ puşa" pe care agenţii vamali o înfigeau în saci ca să se convingă eă nu se strecoară mărfuri de contrabandă. Scriban porneşte de la rus. (?), aer. *ăpag* „buzunar". Ciorănescu, socotind îndoielnice ambele explicaţii şi după ce respinge ideea unei legături semantice cn fr, *ipingles,* propune să vedem aici o confuzie între *spagă* „spadă" şi *spenge,* dublet al lui *spenţă,* care la; rîndul lui e dublet al lui *speze.* Cred că cea mai convingătoare; este explicaţia dată de Chelaru : oare germ. *besteehen* „a mitui" nu e derivat de la *stechen* „a împunge"? S-ar putea însă pune întrebarea dacă nu cumva s-a amestecat în vreun fel it. *pagare* „a plăti".

şrxapnţ

în MCD, p. 97, găBim *şlrapaţie* „alergătură" (din Vîlcele), explicat de R. Todoran prin germ. *Strapaze ;* la p. 269, *haine sau încălţăminte ăe ştropaţie* „de purtare, de toate zilele" (din Petroşani), explicat de M. Homorodean prin magh. *stmpacipo* „mcălţăminte de dîrvală" (compus din *strapa* „osteneală" şt *cipâ* „gheată"). Avînd în vedere că în graiurile ardelene apare şi *ştrapă, ştroapâ,* Tamâs propune explicaţia prin magh, *strapa, strapâciâ,* cred că pe bună dreptate. Dar în Bucureşti a ciraîlat în deceniile trecute forma *ştrapaţ (ăe ştrapaţ* „de alergătură"), explicată corect, după părerea mea, de Scriban prin germană. Am avea deci aici un exemplu clar de etimologie multiplă.

şngubi

Adjectivul *şugubăţ* este înregistrat cu două valori destul de diferite între ele : „asasin" şi „glumeţ". A fost explicat prin v. sl. **A«««r8Each** „asasin" '(litT „pierzător de suflet"). Se pot **găBi** justificări pentru suprimarea primei silabe (luate drept prepoziţia *ăe)* şi la nevoie pentru alterarea înţelesului primitiv. Dar G. Weigând, W- Jb., XIX — XX, p. 141, a propus să' vedem în înţelesul al doilea un omonim provenit din bg. *uieeodueq* „glumeţ" (lit. „care îşi bate joc"), ceea ce mi **Be** pare

mult mai verosimil. TDBG combate ideea, pe motiv că înţelesul al doilea nu circulă la ţară; în orice caz e mai cunoscut decît primul. O dovadă în sprijinul etimologiei propuse de "Weigând se poate găsi în verbul *a şugubi* „a păcăli",, atestat numai la perfectul compus in *Glos. ăial. Olt.,* p. 110.

şuslii

Cuvînt de argou, raspîndit, după cît se pare, puţin înainte de cel de-al doilea război mondial. înseamnă „aranjament, combinaţie, mtîlnire". Corespunde n. gr. uougtcc „resort", care la rîndul săn provine din it. *sxtsta* (cf. *mettere in susta* „a pune în mişcare"). Diferenţa de pronunţare a iniţialei nu ridică, greutăţi: *ş-* s-ar putea datora unei disîmiîări faţă de *s* următor; dar în unele dialecte greceşti *s* a devenit *ş,* în timp ce în altele *ş* este impronunţabil şi este înlocuit, în împrumuturi, cu s, deci forma românească ar putea fi hipereorectă.

Ju_

în EB, p. 158—159, am sprijinit explicaţia dată de TDBG pentru *Ut* din formule ca *nici tu casă, nici tu masă :* nu e vorba de pronumele *tu,* ci de particula bulgărească *mo,* din formule ca *mano cun, mano dţuţepu* „nici tu fiu, nici tu fiică". Argumentele mele n-au reuşit să convingă pe acad. Iorgu Iordan, care rămîne la cealaltă interpretare. în LR, XH, p. 660, obiecţiile domniei sale sînt următoarele : nu e vorba de persoana a. ÎE-a, ci de „persoana generală" (a LH-a !), prin urmare fraza se adresează oricui, desemnat prin *Ut;* formulele bulgăreşti nu se potrivesc deloc cu cele româneşti; expresia fiind din limbajul afectiv, atît de spontan prin însăşi natura lui, un împrumut nu se justifică; explicaţia lui mei ca o formă hipereorectă pentru *ui* (cum; propuneam eu) este „forţată".

Mărturisesc că aceste obiecţii nu mi-au; schimbat vederile. De ce pronumele de persoana „generală" este folosit numai în această situaţie, numai negativ? Căci este evident că nu se zice, de exemplu, *acolo am găsit iu casă, iu masă.* De ce *tu* apare numai repetaţi Am.citat expresia>;bulgărească*numo adpaa, Humo 6oJien* „nici sănătos, nici bolnav", nil pentru că s-ar potrivi cu ce avem în româneşte, ci pentru a arăta că în bul-

găreşte mtrebuințarea merge mat departe decît la noi; dar *nu avea nici tu băiat, nici iu fată* este la fel în româneşte şi în bulgăreşte (vezi aici mai sus). Se înțelege că există numeroase procedee afective împrumutate, printre care unele si din bulgăreşte ; *ni,* cum spuneam în locul citat, ar putea fi foarte bine explicat pur şi simplu ca tradus în româneşte prin *nici* (dealtfel se mai poate auzi *ni tu)*; dar mi se pare mai probabil că' a fost refăcut de cei care ştiau că nu e literar *ni* cu valoarealui *nici.* Dacă *tu* e pronume, cum se face că nu apare niciodată accentuat în formula citată? r

în OL, S U I, p. 117-119, 1. I. Bujor reia problema, fără a se referi nici la cartea mea, nici la recenzia acad. Iorgu Iordan, ci pornind de la *Gramatica* Academiei, şi încearcă să dovedească că *in* în formula discutată este vocativul pronumelui, cu valoarea lui *mă* sau/a. Dar dacă se zice (mai alSs femeile zic) *am cumpărat, tu, o rochiță,* unde e clar că *tu* e pronume în vocativ şi e accentuat, aceasta nu explică de ce se poate zice *nici iu casă, nici In masă* şi nu se poate zice *tu, nici. casă, tu, nici masă.* Apoi *mă şi fă* nu se repetă : autorul însuşi dă exemplul *mă, nici casă, nici masă.*

lupungi, tujmngeulií

D L B M inserează aceste cuvinte, atestate îa Zaharia Stancu (vezi D L B L O s.v.): *Mp«»0*~y,a'"bate zdravăn (cu pumnii)'', iar etimologia propusă este magh. *tapogni,* care însă înseamnă „a tropăi, a bate din picioare". ISTu se vede cum a ajuns un cuvînt unguresc în sudul Munteniei şi mai ales de ce *tapogni* ar fi devenit *tupungi.* Există, ce e drept, o variantă *tupăngi* „a călca îndesat". Scriban, care nu citează sursele, o compară cu *tapangea,* cu *ăupăci,* cu magh. *tapogni* şi cu sîrb. *iabanciti* „a merge pe jos". De notat că Tamâs nu a admis cuvîntul; Mi se pare că e eu neputință să nu punem pe *tupungi* în relație cu *tapangea* „lovitură cu palma". Diferentele de vocalism, la un cuvînt expresiv, nu pot face obstacol.'

tur, tură

Scriban socoteşte că *tură* este o formă populară pentru *tur,* caro e din fr. *tour.* D L B M explică nediferențiat pe *tur* şi *tură* prin fr. *tour* şi inserează la *tur* şi expresia *tur-retar.* Dar

aceasta nu există (nici nu poate exista) în franceză, ci e luată din germană (vezi p. 19); *tură* la şah se regăseşte identic *(mypa)* în rusă şi fără îndoială vine de acolo, paralel cu *turn,* care calchiază fr. *tour.* Bămîne neclar pentru mine *tură* în expresia *alucraîn tură,* care de asemenea nu poate fi de origine franceză.

țaica

Echivalentul moldovenesc al lui *drojdie, taică,* o comparat de Scriban cu germ. *Teig,* care are acelaşi înțeles (la fel D L B M). Dar înlocuirea lui *t* cn *i* nu poate fi admisă dacă nu i se găseşte o explicație. în realitate *taică* este germ. *Zeug,* care se foloseşte la brutăriile germane cu aceeaşi valoare ca *Teig.* Ținînd seamă că *brutar, chiflă* şi altele din acelaşi cerc de noțiuni vin din germană, etimologia mi se pare asigurată. Bedarea lui *eu* prin *ai* corespunde pronunțării bucovinene, *g* final e în mod normal asurzit în germană. Cît despre adăugarea lui *-ă,* trebuie să ținem seamă că româna n-are nici un cuvînt terminat în *-aic.* Dar există şi varianta *iaic* (la Scriban; de la Brăila mi se comunică forma *țaic,* fără să fie clar dacă se zice acolo aşa sau corespondentul meu a auzit-o în altă parte). Yezi şi *iaiU* „drojdie de bere", CV, 8/1949, p. 35, din Eăgăraş.

ureche

Dicționarele noastre mai vechi inserează sub cuvîntul *ac* expresia *ea prin urechile acului,* ceea ce mi se pare greşit, deoarece *ac* nu prezintă aici nimic special, pe cînd *ureche* e luat cu valoare figurată. Dar de ce e pus la plural? Se presupune în general că punctul de plecare 1-a constituit expresia din evanghelie *cămila prin urechile acului,* dar în originalul grecesc găsim singularul (Sta TpUTr^caroG pacptSo?) şi tot cu singularul a fost tradus în versiunile româneşti. Eoarte probabil expresia noastră e de origine laică şi populară, căci găsim şi în bulgăreşte pluralul: *WMHU. yutu.* Orificiul de o parte şi de alta a acului a putut fi asemănat cu cele două urechi ale animalelor.

uşti

Uşti „a săruta" se găseşte în *Lex. reg.* I, p. 23, din Şomcuta-Mare. Pare normal să-1 legăm de slavul *nst-* „gură", dar pe de o parte un substantiv *ust* nu apare in româneşte, pe de

altă parte Yerbul nu e atestat în slavă. Mai normal decît să credem că slava a avut verbul pare că e să considerăm că substantivul există sau a existat în româneşte fără să fie atestat, căci formaţia verbală se potriveşte mai bine cu normele româneşti decît cu cele slave.

vază

DLBM şi DrJ inserează cuvîntul *vază,,* specie de vas", pe care îl consideră provenit din fr. *vase.* Dar acesta este do genul masculin, ceea ce ar adăuga o excepţie, la cele pe care le-am întîlnit pînă acum, de Ia paralelismul între masculinele — nume de obiecte — franceze şi neutrele româneşti. Ga şi în celelalte cazuri, constatăm şi aici că româna nu e izolată din punctul de vedere al genului: germana are *Vase,* feminin. Socotesc că o mult mai convenabilă explicarea prin germană, chiar dacă, eventual, nu ar fi vorba de un împrumut direct, ci munai de o adaptare a împiiunutului din franceză (aşa cum în alte cazuri s-a pornit de la franceză, dar, pentru detalii de formă, ne-am orientat după italiană sau după latină).

vraişte

Este socotit de obicei de origine necunoscută. Totuşi s-au emis pînă acum mai nmlte ipoteze. TDBG presupune că trebuie să pornim de la un **vravişie,* derivat de la *vrav,* paralel cu *vraf.* Acad. Iorgu Iordan, BPh., II, p. 194, emite ipoteza unei origini onomatopeice. Ciorănescu preferă ca punct de plecare v. sl. sp-**feuiTH** „a arunca". După părerea mea, cel mai aproape de adevăr este Scriban, care, corectînd ipoteza lui TDBG, propune să reconstruim un v. sl. **vrahiste,* derivat de la *vrahu* ,,vraf". STumai că nu văd de ce am recurge la o reconstruire în slavă, cînd ne putem descurca în româneşte : originalul *vrah,* corespondentul v. sl. **KpdY-h,** a avut fără îndoială circulaţie în româneşte, înainte de a fi fost înlocuit cu *vraf* (cf. în limba mai veche *vîrh* şi altele asemănătoare); dealtfel la TDBG o. inserată o formă bănăţeană *vrau.* De la acest *vrah* s-a putut forma în româneşte **vrahişie,* care a devenit lesne *vraişte.*

zgurdan

în *Gl. reg.,* p. 82, o notat *zgărdan* „bentiţă cusută cu mărgele, purtată de fete la gît", cu varianta *gerdan;* e explicat prin *zgardă* şi sufixul *-an.* Pare mult mai verosimil că avem aici cuvîntul bine. cunoscut *gherdan,* apropiat de *zgardă* prin etimologie populară, dacă nu cumva e o formaţie glumeaţă.

a se zori

în BL, XIV, p. 113, am discutat expresia *a* ***se*** *zori de ziuă* şi am arătat că, după părerea mea, este primitivă, formată de Ia *zori de ziuă,* pe cînd *a se zări de ziuă* se datorează unei etimologii populare, dealtfel nu prea reuşite. Observ că mi-a scăpat -o notă a acad. Iorgu Iordan, BPh., VII—VIII, p. 276, care, referindu-se la Bogrea, *Omagiu Bianu,* p. 53, şi la Zs. f. rom. Phil., L, p. 121, crede că *a se zări de ziuă* a devenit *a* ***se*** *zori* sub influenţa substantivului *zori.* Această ipoteză nu e deloc verosimila. în primul rînd, *a so zări de ziuă* are nevoie de justificare, căci, dacă analizăm expresia cu atenţie, constatăm că •e confuză. în al doilea rind, *a se zări de ziuă* pare că se limitează la Muntenia, ne cînd *a se zori de ziuă* este raspîndit în toată ţara (vezi dicţionarele, care aduc fiecare alte citate, şi articolul meu pomenit mai sus). Cred şi eu, ca şi acad. Iorgu Iordan, că a avut un amestec *a zori* (de la *zor),* dar în sens contrar : cînd a fost împrumutat *zor* şi s-a format derivatul *a zori,* acesta a putut împinge la diferenţierea lui *a se zori de ziuă,* care a devenit astfel *a* ***se*** *zări dc ziuă.*

zuli

M. L. Wagner, în BPh., X, p. 8, citează turcescul argotic ***2****tda etmsJc* „a fura". A existat şi în româneşte, în deceniile trecute, *a zuli* ,,a fura" şi chiar *a face zulâ.*

LISTA PRESCURTĂRILOR

Arch. Rom.: „Archivum Romanicum, Nuova rivista di filologia romanza", Geneve, Firenze, 1917—1941.

AUT: „Analele Universității din Timişoara", Ştiinţe filologice, 1963-.

Barezi: Barezi *Gdza, Magyar SzăfeUo Szătăr,* Budapest, 1941.

EBP: *E^Jl3apcKa erniiMOJiosiineu pe'tmiK,* Sofia, 1962—.

Bcrneker: Dr, Erich Berneker, *Slaoisches elymologisches Worlerbuch,* Heidelberg, 1937-.

BL: „Bulletin Linguistique", public par A. Rosetti, Bucureşti, 1333-1948.

BPh.: „Buletinul Institutului dti filologie română «Alexandru Philippide director Iorgu Iordan, Iaşi, 1934—1945.

BSF: „Buletinul' Societăţei filologice'*, Bucureşti, 1905 — 1907.

BSL: „Bulletin de la Societe de Linguistique de Paris", 1871 —.

CADE: *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească",* Partea I, *Dicționarul limbii romane din trecut şi de astăzi,* de I.-A. Candrea, Bucureşti, 1931.

CDDE: I.-A. Candrea şi Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române, Elementele latine,* Bucureşti, 1907—.

Cihac: A. de Cihac, *Dictionnaire d'elymologie daco-romane,* 2 voi., Francfort s/M, 1870-1879.

Ciorănescu: Alcjandro Ciorănescu, *Diccionario Etimologica Rumano,* Madrid, 1958—1966.

CL: „Cercetări de lingvistică", Cluj, 1956 —.

N.A. Constantincscu: N.A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc,* Bucureşti, 1963.

Cota: V. Cota, *Argol-ul apaşilor — Dicționarul limbii şmecherilor,* Bucureşti, fără dată.

CV: „Cum vorbim", Bucureşti, 1949 — 1952.

DA: Academia Romană, *Dicționarul Umbli române,* Bucureşti, 1913-1949.

Dauzat-Dubols-Miltcrand; Albert Dauzat, .îean Dubois, Henri Mitterand, *Nouveau Dictionnaire Etymologique el Bislorique,* Paris, 1964.

DI: *Dicţionar inDers,* Bucureşti, 1957.

DLRLC: *Dicţionarul limbii române literare contemporane,* Bucureşti, 1955-1957.

DLR: *Dicţionarul limbii române,* Bucureşti, 1965—.

Dhnitrakos: A. Avj(i7iTpaî£ou, Meya X££LXOV -âjţ e>,3.7jviKTJ£ *ytâao-nc,* Atena, 1933—1939.

DLRM: *Dicţionarul limbii române moderne.* Bucureşti, 1958.

DN: Florin Marcu, Constant Mâneca, *Dicţionar dc neologisme^* cd. a Ii-a, Bucureşti, 1966.

DR; „Dacoromania", Buletinul Muzeului limbii române, condus de Sextil Puşcariu, Cluj, 1921—1948.

ER: Al. Graur, *Etimologii româneşti,* Bucureşti, 1963.

Ernout-MciUet: *Dictionnaire itymojogique de la languc latine, IIis~ toire des mots,* par A. Ernout et A. Meillet, Paris, 1932.

FD: *Fonetică şi dialectologie.* Bucureşti, 1958—.

GamiUscheg: Ernst Gamillsclicg, *Etymologisclies Wbrterbuc/t dec franxiisischen Sprache,* Heidelberg, 1928.

Gămulescu: Dorin Gămulescu, *Elemente de origine sirbocroată ale vocabularului* romdn, Bucureşti — Pancevo, 1974.

Glos. dial. Olt.: Glosar dialectal Oltenia, Bucureşti, 1967.

Gl. reg.: V. Arvinte, D. Ursu, M. Bordeianu, *Glosar regional,* Bucureşti, 1961.

Grînccnîto: B.Jţ. rpHHienKO, *C-noeapb yxpauHCKaso nabina,* Kiev,. 1907 — 1909.

GS i „Grai şi suflet". Revista „Institutului de filologie şi folklor", publicată de Ovîd Densusianu, Bucureşti, 1924 — 1937.

Iordan, *Biftangana :* Iorgu Iordan, *Diftongarea* (uf e *şi* o *accentuaţi în poziţia* ă, e, Iaşi, 1920.

Lex. reg. I: Lexic regional, Bucureşti, 1960.

Lex. reg. II: Lexic regional 2, Bucureşti, 1967.

LR: „Limba romană", Bucureşti, 1952—,

MCD: *Materiale şl cercetări dialectale,* I, Bucureşti, 1960.

Meycr-Lubke: "W. Meyer-LiJbkc, *Romanischcs etymologisclies Worlerbuch,* ediţia a 3-a, Heidelberg, 1933.

Miuăilu: G, Miuăilu, *Împrumuturi vechi sud-slavc în limba româna^* Bucureşti, 1960.

Miltlosich: Fr. Miklosich, *Lexicon Palacoslovenico-Gracco-Laitnum,* Vindobonae, 1862 — 1865.

Pascu, *Suf.*: G. Pascu, *Sufixele româneşti,* Bucureşti, 1916.

Pasca, *Gl.*: Ştefan Pasca, *Glosar dialectal,* Bucureşti, 1928.

Puşcariu, E"W: Dr. Sextil Puşcariu, *Eltjmolagisclies Wortcrbach der rumăniscfien Sprache,* Heidelberg, 1905.

RESEE: „Revuc des Etudes Sud-Est Europeennes", Bucureşti, 1963

REtSl.: „Revue des Etudes Slaves", Paris, 1929—.

REW: vezi Meycr-LQbke.

Rom. Lit.: „România literarii", Bucureşti, 1968—.

RRLi: „Revuc Roumalne de Linguistique", Bucureşti, 1956—.

PCBKE: *Pemiun na. czepeAtefiHUft âijtsapazu Knuoicooen eaiiK,* Sofia, 1955 — 1959.

SCL: „Studii şi cercetări lingvistice", Bucureşti, 1950—,

Scriban: August Scriban, *Dlcfionam limbii romaneşti,* Iaşi, 1939.

Scurtu: Vasîle Scurtu, *Termenii de înrudire in limba română,* Bucureşti, 1966.

Semcinski: C. B. CeM"niHCE.Knii, *JleKcivmi sanosuneimn 3 pociiicbKQi ma yKpatncbKOl.uoa y pijMyncbKtu MOOU,* Kiev, 1958.

SLG: Al. Graur, *Studii de lingvistică generală,* variantă nouă. Bucureşti, 1960.

SMFC: *Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor in limba română,* I—VI, Bucureşti, 1959 — 1972.

Tamâs: Lajos Tamas, *Etymologischcs-historischcs WGrterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen,* Budapest, 1966.

TDRG: H. Tiktlii, *Runuiniscli-dcutschcs Wârlerbuch,* Bucureşti, 1903-1926.

Teaha: T. Teaha, *Graiul din Valea Crişului Negru,* Bucureşti, 1961.

Tend. aci.: Al. Graur, *Tendinţele actuale ale limbii române,* Bucureşti, 1968.

Udrescu: D. Udrescu, *Glosar regional Argeş,* Bucureşti, 1967.

Ursu: N.A. Ursu, *Formarea terminologiei ştiinţifice româneşti,* Bucureşti, 1962.

Walde-Pokorny; Alois Waîdc, *Vergleicliendcs Wârlerbuch der indogermanischen Sprachen,* herausgegeben und bearbeitet von Julius Polcorny, Berlin und Lcipzig, 1927-1930.

WJb: „Jahresbericbt des Instituts fiir rumanische Sprache", îicrnusgegeben von dr. Gustav Weigand, Leîpzig, 1894—Î921.

ZdW: „Zeitschrift fQr deutsche Wortforschung", 1901

ZrPh: „Zeitschrift fQr romanische Philologie", Halte, 1877—.

INDICE DE CUVINTE

Franceză

Gînmma

Greacă

Italiană

Latină

Maghiarii

Polonă

Română

IlURfl

Sanscrită

Sîrljnproaia

Spaniolă

Slovacă

Turcă

Ţinăneaseă

U(M-aini.winu

Veche slavă